

ธรรมชาติ - สมหายใจแห่งจิต

โดย

นางสาวธนาทิพย์ ธรรมจิตต์โชติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจิตรกรรม

ภาควิชาจิตรกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ธรรมชาติ - ลมหายใจแห่งจิต

โดย

นางสาวชนาทิพย์ ธรรมจิตต์โชติ

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต

สาขาวิชาจิตรกรรม

ภาควิชาจิตรกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

NATURE - THE AURA OF SPIRIT

By

Thanatip Dhamajitchote

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF FINE ARTS

Department of Painting

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2008

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ธรรมชาติ - ลม
หายใจแห่งจิต” เสนอโดย นางสาวชนาทิพย์ ธรรมจิตต์โชติ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย
วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์อิทธิพล ตั้งโฉลก
2. อาจารย์อำมฤทธิ์ ชูสุวรรณ

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์รุ่ง ธีระพิจิตร)
...../...../.....

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นาวิน เบี้ยคกลาง)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์ทรงไชย บัวชุม)
...../...../.....

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์อิทธิพล ตั้งโฉลก)
...../...../.....

..... กรรมการ
(อาจารย์อำมฤทธิ์ ชูสุวรรณ)
...../...../.....

48001208 : สาขาวิชาจิตรกรรม

คำสำคัญ : ธรรมชาติ/ลมหายใจ

รศ. อธิพิณ ธรรมจิตต์โชติ : ธรรมชาติ - ลมหายใจแห่งจิต. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ :
รศ. อธิพิณ ตั้ง โฉลก และ อ. อัมฤทธิ์ ชูสุวรรณ. 62 หน้า.

ดังที่เคยมีนักปราชญ์ผู้หนึ่งกล่าวไว้ว่า “หากเข้าใจตนเอง ก็ย่อมเข้าใจโลก” ข้าพเจ้าจึงมีความเชื่ออีกว่า “การเข้าหาธรรมชาติ ก็ย่อมต้องค้นพบชีวิต” เพราะธรรมชาติคือต้นแบบของทุกสรรพสิ่ง เช่นเดียวกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ที่กล่าวได้ว่าเป็นต้นกำเนิดคุณค่าของความจริง ความงามในจิตใจ “ธรรมชาติแห่งความเป็นพุทธะ (Buddha-nature) หรือ พุทธภาวะ (Buddha-hood) ซึ่งมีประจำอยู่ที่จิตเดิมแท้นั้น คือลักษณะที่อธิบายได้ว่า เมื่อใดจิตสะอาดและฉลาด และสงบ ถึงขนาดที่มองเห็นว่า ความจริงกับความเท็จก็เป็นของไม่น่ายึดถือเท่ากัน ความตรัสรู้กับความโง่เขลาก็เป็นของไม่น่ายึดถือเท่ากัน เมื่อนั้นใจนั้นชื่อว่า อยู่ในมาตรฐานที่รู้จักพุทธภาวะ อันมีอยู่เองแล้วในจิตเดิมแท้ของทุกคน” การเข้าใจจิตใจที่แท้จริงด้วยมองเห็นธรรมชาติในธรรมชาติ ก็คือการค้นพบความว่างอันสงบและบริสุทธิ์ นั้นหมายถึงคุณค่าความงามและลมหายใจของชีวิต

ดังเช่นวิทยานิพนธ์เรื่อง “ธรรมชาติ-ลมหายใจแห่งจิต” ที่เป็นการศึกษาและสร้างสรรค์ผลงานศิลปะโดยใช้กระบวนการและวิธีการทางจิตรกรรม 2 มิติ เพื่อสื่อแสดงถึงสาระสำคัญของธรรมชาติในทัศนะหนึ่ง ซึ่งข้าพเจ้าประทับใจได้จากการวิเคราะห์ในประเด็นแห่งสาระนี้ อันสามารถเอื้อประโยชน์สุขทางใจให้เกิดขึ้นแก่ข้าพเจ้าเอง อีกทั้งสามารถเอื้อประโยชน์สุขไปถึงแต่ทุกดวงจิตของผู้ดูได้

ภาควิชาจิตรกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2551

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2.

48001208 : MAJOR : PAINTING

KEY WORD : NATURE/AURA/SPIRIT

THANATIP DHAMAJITCHOTE : NATURE - THE AURA OF SPIRIT. THESIS
ADVISORS : ASSOC. PROF. ITTHIPOL TANTCHALOAK AND AMRIT CHUSUWAN. 62 pp.

According to some philosopher who had once mentioned that “If one can see through in mind self, then meaning that one can see through the whole world as well” So, I get some believing that “Keep get along into the nature, then will keep discover own life as well too”. Because of nature is the prototype of everything in the world, just as same as the principle of Dharma in Buddhism which is also like the prototype for the valuation of goodness, truthfulness and beautifulness in one’s mind.

Buddha-nature or Buddha-hood that already existing within the actual spirit can be explanative like “whenever the spirit is cleanly and wisely and calmly until it has even seen that what matter about the truthful and the falseness or the enlightened and the foolishness, they are just nothing to human whom shouldn’t be concerned with”. As well when whosever mind can be realized as so, that mind should be named on the standardization of Buddha’s awareness which already existed in every actual spirit thus.

Therefore, to do understanding within the true spirit by seeing through the Dharma in nature, is about to discover the freedom of tranquility and purity somehow. That’s meaning to discover the valuation of fineness and the breath for life.

Likewise to my art thesis which entitled “Nature-The Aura of Spirit” that based on my studied and created all works of art by the technique and process of 2 dimension painting, as to indicative about the substantial of nature as from a point of my vision. Obviously, I do convinced from this analyzed and the point of this matter which is usefully turn on the happiness to my own mind, and hopefully could be the same profitably to everyone’s mind too.

Department of Painting Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2008

Student's signature.....

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

ข้าพเจ้าน้อมใจดีขอบพระคุณบิดามารดา ที่ให้การสนับสนุนโอกาสทางการศึกษาและการสร้างสรรค์ผลงานในโครงการวิทยานิพนธ์ชุดนี้มาโดยตลอด ข้าพเจ้าขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์อิทธิพล ตั้งโฉลก และอาจารย์อำมฤทธิ์ ชูสุวรรณ ผู้ควบคุมศิลปนิพนธ์พร้อมให้คำปรึกษาคำแนะนำระหว่างการศึกษาและการทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ และขอขอบคุณอาจารย์ ธนฤษภ์ ทิพย์วารี ผู้แนะนำโอกาสทางการศึกษา พร้อมทั้งสนับสนุนและเป็นกำลังใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะมาโดยตลอด ขอขอบคุณมิตรสหาย ตลอดจนคณาจารย์คณะจิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับและร่วมแลกเปลี่ยนทัศนะ คำแนะนำ ความช่วยเหลืออย่างที่ข้าพเจ้ามีอาจลืมความเมตตาและความเอื้อเฟื้อที่ข้าพเจ้าได้รับทั้งหมดนี้ และมีความตั้งใจที่จะนำความประทับใจและความรู้สึกที่ดีเหล่านี้ ถ่ายทอดและประพฤติปฏิบัติต่อผู้อื่นในสังคมต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่สร้างสรรค์.....	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์.....	3
สมมติฐานของการสร้างสรรค์.....	4
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
2 ข้อมูลและอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์.....	6
ประสบการณ์แห่งการเป็นพุทธศาสนิกชน.....	7
อิทธิพลจากธรรมชาติที่ส่งผลต่อภาวะทางอารมณ์ความรู้สึก.....	8
ศาสนากับธรรมเนียม.....	11
ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ธรรมะ มนุษย์.....	14
จิตว่าง “ทำอย่างไรจึงจะว่าง”.....	15
อิทธิพลทางศิลปะ.....	18
อิทธิพลจากศิลปะแอ็บสแตรกท์ เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (Abstract Expressionism)....	18
อิทธิพลจากผลงานศิลปกรรม.....	21
3 การดำเนินการสร้างสรรค์.....	25
การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกผ่านรูปแบบทางศิลปะและทิวทัศน์ธรรมชาติ.....	25
ขอบเขตของการสร้างสรรค์.....	29
ขั้นตอนของการสร้างสรรค์.....	30
วิธีการสร้างสรรค์.....	31
แหล่งข้อมูล.....	32
อุปกรณ์ใช้ในการสร้างสรรค์.....	37
องค์ประกอบในการสร้างสรรค์.....	38
4 การพัฒนาและคลี่คลายผลงาน.....	41

บทที่	หน้า
ระยะที่ 1 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2548 - 2549.....	41
ระยะที่ 2 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2549 - 2550.....	45
ผลงานชุดวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2550 - 2551.....	48
5 บทสรุปการสร้างสรรค์.....	59
บรรณานุกรม.....	61
ประวัติผู้วิจัย.....	62

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	8
2	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	8
3	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	9
4	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	9
5	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	10
6	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	10
7	ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ.....	11
8	ผลงานของ Jackson Pollock ชื่อผลงาน Autumn Rhythm: Number 30, 1950.....	19
9	ผลงานของ Jackson Pollock ชื่อผลงาน Blue Poles.....	19
10	ผลงานของ Mark Rothko ชื่อผลงาน White over Red.....	20
11	ผลงานของ Susan Rothenberg ชื่อผลงาน Dominos-Hot.....	22
12	ผลงานของ Susan Rothenberg ชื่อผลงาน Galisteo Creek.....	22
13	ผลงานของ Anselm Kiefer ชื่อผลงาน Nuremberg.....	24
14	ผลงานของ Anselm Kiefer ชื่อผลงาน Nigredo.....	24
15	ผลงานของ Vincent Van Gogh ชื่อผลงาน Wheat Field and Cypress Trees.....	27
16	ผลงานของ Edvard Munch ชื่อผลงาน The Scream.....	27
17	ผลงานของ Salvador Dali ชื่อผลงาน The Persistence of Memory.....	28
18	ผลงานของ Giorgio De Chirico ชื่อผลงาน The Poet's Pleasures.....	28
19	ภาพแสดงหนังสือธรรมะ เป็นข้อมูลการศึกษาภาวะทางจิตใจ.....	32
20	ภาพการเดินทางสำรวจและสังเกตพื้นที่ธรรมชาติจริง.....	33
21	ภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 1.....	33
22	ภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 2.....	34
23	ภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 3.....	34
24	ภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 4.....	35
25	ภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 5.....	35
26	ภาพการปฏิบัติงานจริง ขั้นที่ 1.....	36
27	ภาพการปฏิบัติงานจริง ขั้นที่ 2.....	36
28	ภาพการปฏิบัติงานจริง ขั้นที่ 3.....	37

ภาพที่	หน้า
29 ภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน.....	37
30 แสดงลักษณะบรรยากาศทางอารมณ์ความรู้สึกและพื้นที่ว่าง.....	38
31 แสดงลักษณะของสีและแสงที่เกิดจากเทคนิค.....	39
32 แสดงการทำงานของเส้นและร่องรอยที่เคลื่อนไหว.....	40
33 แสดงลักษณะของรูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏ.....	40
34 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 1.....	42
35 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 2.....	42
36 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 3.....	43
37 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 4.....	43
38 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 5.....	44
39 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 6.....	44
40 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 7.....	45
41 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 8.....	46
42 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 9.....	46
43 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 10.....	47
44 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 11.....	47
45 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ชั้นที่ 12.....	48
46 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 1.....	49
47 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 2.....	50
48 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 3.....	51
49 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 4.....	52
50 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 5.....	53
51 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 6.....	54
52 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 7.....	55
53 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 8.....	56
54 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 9.....	57
55 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 10.....	58

บทที่ 1

บทนำ

การสร้างสรรค้งานศิลปะนั้น เมื่อผ่านกระบวนการสร้างสรรค์จนสำเร็จผลเป็นงานศิลปะแล้ว สมควรต้องมีการวิเคราะห์ผลงาน เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในการพัฒนาทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ และเทคนิค วิทยานิพนธ์ชุดนี้ เน้นผลงานสร้างสรรค์ศิลปะเป็นส่วนสำคัญ ส่วนหนังสือเป็นเอกสารประกอบการสร้างสรรค์ศิลปนิพนธ์ เพื่อชี้นำไปสู่การเข้าถึงแก่นสาระ รวมถึงการวิเคราะห์แจกแจงรายละเอียดในงานศิลปะเพื่อเป็นการแก้ไขข้อบกพร่องในการสร้างสรรค์

ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่องที่สร้างสรรค์

คำว่า “ธรรมชาติ” ใช้สำหรับบรรยายทุกสิ่งบน โลก ที่ไม่ได้ถูกสร้างโดยมนุษย์ อาทิเช่น มนุษย์ สัตว์ ภูเขา แม่น้ำ ต้นไม้ แดด อากาศหรือฝน ล้วนเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติ บางคนมองธรรมชาติว่าเป็นเพียงทรัพยากรที่สามารถเอามาใช้เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ ในความเป็นจริงแล้ว ธรรมชาติไม่ได้มีความสำคัญต่อมนุษย์ในด้านปัจจัยทางวัตถุที่อยู่อาศัยหรืออาหารเท่านั้น แต่ ธรรมชาติยังสร้างความลึกซึ้งผูกพันกับมนุษย์ทางใจด้วย ที่จริงแล้วมนุษย์มีวิธีการผ่อนคลายจากภาวะจำเจในชีวิตประจำวันได้หลายวิธีต่างกันไป แต่มีอยู่วิธีหนึ่งที่มนุษย์ส่วนใหญ่พร้อมใจกันปฏิบัติคือ การเลือกเข้าหาธรรมชาติ สัมผัสกับธรรมชาติ และได้ค้นพบอารมณ์ความรู้สึกนึกคิดจากภายในตนเอง ธรรมชาติเป็นส่วนสำคัญของแรงบันดาลใจ ธรรมชาติได้ซ่อนเร้นความหมายต่างๆ ไว้ และทุกสิ่งทุกอย่างมีความสัมพันธ์กันภายใต้กฎเกณฑ์แห่งธรรมชาติ ปรัชญาการณตามธรรมชาติ ทำให้มนุษย์เกิดอารมณ์ ความฝันและจินตนาการที่กว้างไกล ทำให้เกิดพลังความคิดจนส่งผลไปถึงการกระทำได้ เนื่องจากมนุษย์และธรรมชาติมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน เพราะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของชาตินั้นเอง

คำว่า “ลมหายใจ” (Breath ในภาษากรีกใช้ Aura) นั้น ในความเข้าใจของข้าพเจ้าคือ ภาวะของการมีชีวิตอยู่ มนุษย์ต้องพึ่งพิงอากาศจากธรรมชาติเพื่อหายใจให้ตนเองมีชีวิตอยู่ แต่นั่นคือผลที่เกิดในเชิงของกายภาพ ซึ่ง “ลมหายใจ” ตามนัยยะแฝงในผลงานของข้าพเจ้า คือการดำรงภาวะของชีวิตโดยพึ่งพิงบรรยากาศในธรรมชาติ เป็นแรงขับแห่งจิตใจที่กำลังค้นหาความสุขอย่างใด

อย่างหนึ่ง ธรรมชาติของมนุษย์เรานั้นจะมีชีวิตดำรงอยู่ได้ ย่อมต้องประกอบไปด้วย 2 ส่วนหลักคือ กาย และ จิตใจ ซึ่งจิตใจของคนเรานี้เองที่เป็นสาระสำคัญอันจะนำพาชีวิตให้เป็นไปตามภาวะต่างๆ ที่แต่ละคนจะตัดสินใจดำเนินไป ไม่ว่าจะป็นภาวะของความทุกข์หรือความทุกข์

จากที่กล่าวมา เรื่องของธรรมชาติและภาวะในการมีชีวิตของมนุษย์นั้น ส่วนหนึ่งได้มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางตรงซึ่งก็คือการเอื้อประโยชน์ทางกายภาพอย่างปัจจัยวัตถุ 4 จากธรรมชาติที่ให้กับมนุษย์เรา และทางอ้อมที่แม้จะไม่สามารถสัมผัสประโยชน์เป็นรูปธรรมแบบจับต้องได้ แต่สิ่งที่สามารถสัมผัสรับรู้ถึงพลังและคุณค่าอันลึกลับจากธรรมชาติ ที่ส่งผลให้กับจิตใจอันละเอียดอ่อนภายในของมนุษย์แต่ละคนนั้น กลับมีมากมายมหาศาลและมหัศจรรย์ได้ไม่น้อยไปกว่าคุณค่าเชิงทรัพยากรที่ได้จากสิ่งที่ยิ่งใหญ่อย่าง ธรรมชาติ นี้เลย เพราะธรรมชาติสร้างความผูกพันลึกซึ้งซึ่งทางใจต่อมนุษย์ ธรรมชาติเป็นเสมือนเพื่อนปลอบประโลมใจ และยิ่งไปกว่านั้นคือ ธรรมชาติชี้ให้มนุษย์ค้นพบตัวเอง เพราะการที่ได้มองเห็น ได้สัมผัสกับทิวทัศน์ธรรมชาตินั้น ทำให้ผู้ที่กำลังสัมผัสรับรู้ค้นพบอารมณ์ความรู้สึกตนเองชัดเจนขึ้น สามารถเข้าใจความเป็นไปของสรรพสิ่งและเข้าใจความเป็นไปในตัวเอง เนื่องด้วยธรรมชาตินั้นแฝงไว้ด้วยปรัชญาการดำเนินชีวิตอยู่มากมาย

ดังนั้นความสำคัญของเรื่องที่เราสร้างสรรค์ ซึ่งข้าพเจ้ารู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับธรรมชาตินั้น พอสรุปได้ดังนี้ ธรรมะก็คือธรรมชาติ “ถ้าใครเห็นธรรมชาตาก็เห็นธรรมะ ถ้าใครเห็นธรรมะก็เห็นธรรมชาติ ถ้าผู้ใดเห็นธรรมชาต เห็นธรรมะ ผู้นั้นก็เป็นผู้รู้จักธรรมะนั้นเองไม่ใช่อยู่ไกล¹” การเข้าใจจิตใจที่แท้จริงก็คือการค้นพบความว่างอันสงบและบริสุทธิ์ นั้นหมายถึงคุณค่าความงามและลมหายใจของชีวิต

ลมหายใจเป็นเครื่องมือเดียวที่ช่วยนำกายและใจกลับมาอยู่รวมกัน นั่นเองที่เรียกว่า “ชีวิตที่แท้” เพราะเวลาเดียวที่เราเป็นเจ้าของคือปัจจุบันขณะ (ไม่ใช่อดีตหรืออนาคต) ถ้าเรามีความสุขกับการตระหนักรู้ด้วยลมหายใจได้ เราจะเป็นเจ้าของชีวิตและมีความสุขอย่างแท้จริง (แม้ว่าอดีตเราจะไม่มีความสุข แต่ก็สร้างใหม่ได้ทีนี้เดี๋ยวนี้ด้วยลมหายใจ) การกลับมาอยู่กับลมหายใจยังเปรียบเสมือนจุดเริ่มต้นของ “สันติที่

¹ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), ธรรมะ กับ ธรรมชาติ (อุบลราชธานี : ศูนย์เผยแพร่มรดกธรรม วัดหนองป่าพง, 2542), 20.

แท้” เพราะทั้งกายและใจอยู่ในสภาวะที่ไร้ความเครียดโดยสิ้นเชิง ถ้าทุกคนเริ่มต้นจากสันติในใจ ย่อมร่วมกันสร้างสันติในสังคมได้²

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

วิถีธรรมชาติสามารถกระตุ้นอารมณ์ความรู้สึกและความเข้าใจของมนุษย์ต่อการมีอยู่ของชีวิต การดำเนินไปของวิถีธรรมชาตินั้นได้เปิดเผยถึงความจริงอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไปด้วยความบริสุทธิ์ เปิดเผยและเที่ยงตรง ซึ่งเป็นกระบวนการที่เราสัมผัสรับรู้ได้ถึงความงดงาม

เมื่อศิลปินเขียนภาพทิวทัศน์ ย่อมไม่ได้มีเจตนาที่จะแสดงหรือบรรยายรูปลักษณะของทิวทัศน์ หากแต่ต้องการบอกอะไรบางอย่างเกี่ยวกับทิวทัศน์นั้น ซึ่งอาจหมายถึงอารมณ์ หรือการสัมผัสในลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่ผู้ดูจะมีส่วนร่วมกับเขา เมื่อศิลปินได้พบอะไรบางอย่างในทิวทัศน์นั้น จึงต้องการจะสื่อสารสิ่งนั้นไปยังผู้ดู และยิ่งสิ่งที่ศิลปินพบเป็นของใหม่ที่ไม่มีใครเคยพบหรือมีความเป็นต้นแบบมากเท่าไร ผลงานนั้นก็ยิ่งมีคุณค่าควรแก่การยกย่องมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้หมายความว่า ศิลปินผู้นั้นจะต้องมีความสามารถในการค้นพบความหมาย และมีความสามารถในการแสดงออก ซึ่งจะต้องรวมทั้งความชำนาญในด้านเทคนิคด้วย จึงจะทำให้ผลงานนั้นสื่อความหมายไปยังคนอื่นๆ ได้อย่างชัดเจนและมีประสิทธิภาพ ถ้าศิลปะเป็นเพียงการเลียนแบบหรือการบันทึกรูปของสิ่งที่เห็นในธรรมชาติ หากเขียนภาพได้เหมือนหรือใกล้เคียงธรรมชาติมากที่สุด ก็คงจะเป็นงานที่ดีมีคุณค่ามากที่สุด และเราคงต้องยอมแพ้กล้องถ่ายรูป ปล่อยให้ภาพถ่ายได้รับรางวัลชนะเลิศไปทุกครั้งที่มีการประกวดงานศิลปะ แต่ที่จริงแล้วไม่ใช่เช่นนั้น ภาพถ่ายทั่วไปไม่เป็นศิลปะพอที่จะแทนที่งานศิลปะได้ เพราะศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบธรรมชาติ³

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงต้องการสร้างสรรค์ทิวทัศน์ของธรรมชาติโดยมิได้เน้นที่ลักษณะแห่งความเหมือนจริง หรือแม้แต่รูปทรงที่ชัดเจนใดๆ แต่เน้นที่ลักษณะทางนามธรรมคือความเงิบ สงบนุ่มนวล สว่าง บริสุทธิ์ แผ่วเบา มีสมาธิ ในขณะที่เดียวกันก็ให้รู้สึกได้ถึงความเคลื่อนไหวและความมีชีวิต โดยผ่านกระบวนการและเทคนิควิธีการทางจิตรกรรม

² ดิข นัท ฮันท์, เธอคือसानติ, แปลโดย สันติสุข โสภณศิริ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2540), 46.

³ ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538), 230.

สมมติฐานของการสร้างสรรค์

ธรรมชาติเป็นบ่อเกิดของความบังเอิญ เป็นแหล่งข้อมูลต่างๆ ที่มีเรื่องราว รูปทรงให้เลือกใช้มากมาย เราจะใช้ไปทางรูปธรรม กึ่งนามธรรม หรือทางนามธรรม ก็แล้วแต่ความถนัด ในการสร้างงานแบบรูปธรรม ผู้ศึกษาจะต้องเข้าใจให้ดีกว่า รูปทรงในธรรมชาตินั้นเป็นเพียงจุดบังเอิญหรือสิ่งเร้าให้เกิดอารมณ์เท่านั้น ไม่ใช่รูปทรงที่สมบูรณ์แล้ว เราจะใช้รูปทรงเหล่านั้นให้ทำหน้าที่อะไรก็เน้นไปทางนั้น ส่วนที่จำเป็นน้อยก็จัดให้เป็นส่วนรอง ส่วนที่ไม่จำเป็นก็ตัดออกไป

รูปทรงในธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นสิ่งมีชีวิตหรือไร้ชีวิต ล้วนมี “ชีวิต” ด้วยกันทั้งสิ้น ก้อนหิน ต่อไม้ พื้นดิน แม้แต่ซากศพ ก็มีชีวิต มีวิญญาณ และอารมณ์ที่ศิลปินจะรับมาเป็นแนวเรื่องในการแสดงออกได้ทั้งสิ้น ศิลปินจะจับอารมณ์และบุคลิกภาพของวัตถุ ของคน ของสัตว์ และเน้นอารมณ์นั้นให้เกินจริง เขาเขียนต้นไม้ที่แสดงความเบิกบาน ยินดี หรือหดหู่เศร้าสร้อย เขาเขียนภูเขาที่หนักแน่นมั่นคง หรืออ่อนช้อย นุ่มนวล ก็แล้วแต่ที่เขาจับอารมณ์อย่างไรจากรูปทรงในธรรมชาติ อารมณ์ที่กล่าวนี้ ก็คือ แนวเรื่องอย่างหนึ่งในงานศิลปะ⁴

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา รวมถึงความมุ่งหมายทางเนื้อหาที่ข้าพเจ้านำเสนอนั้น ได้ตั้งข้อสมมติฐานในการศึกษาธรรมชาติและภาวะทางจิตใจของตนเองว่า มนุษย์เรามักจะมองเห็นความสำคัญของสิ่งต่างๆ ก็ต่อเมื่อเราสูญเสียมันไป เช่นเดียวกับการเรียกร้องและตัดดวงทุกสิ่งออกจากธรรมชาติ ถือสิทธิ์และใช้ไปอย่างไม่รู้จักพอ ธรรมชาติคือผู้ให้ทั้งในแง่ของรูปธรรมคือทรัพยากรอย่างร่างกายของเรา และในแง่ของนามธรรมคือศาสตร์ความรู้ต่างๆ ปรัชญาทางออกจากทุกข์ทั้งปวง การเรียนรู้ความสุข ความสงบเรียบง่ายและปล่อยวาง และเราในฐานะมนุษย์ก็คือส่วนหนึ่งของธรรมชาติ การรับรู้ถึงปรัชญาแฝงในวิถีธรรมชาติย่อมนำมาซึ่งความรู้สึกพอดี ความว่างอย่างผู้เข้าใจว่าธรรมชาติและชีวิตนั้นเป็นลมหายใจเดียวกัน

⁴ ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538), 185.

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

คำศัพท์ที่ใช้เฉพาะ บางคำเป็นภาษาต่างประเทศ บางคำเมื่อใช้เกี่ยวกับศิลปะ มีความหมายเฉพาะอย่างหนึ่ง บางคำเป็นศัพท์เทคนิคเฉพาะศาสตร์แขนงหนึ่ง

Semi Abstract	=	ศิลปะกึ่งนามธรรม
Theme	=	แนวเรื่อง
Content	=	เนื้อหา
Concept	=	แนวคิด
Nature	=	ธรรมชาติ, ลักษณะที่แท้จริงของสิ่งต่างๆ, อุปนิสัย
Aura	=	บรรยากาศ, พลังหรือรัศมีที่ออกมาจากคนหรือสิ่งของ, ลมหายใจ (ใช้ในภาษากรีก)
Spirit	=	จิต, วิญญาณ, อารมณ์, เจตนา
Naturalism	=	ธรรมชาตินิยม
Expression	=	การแสดงออก
Visual Art	=	ทัศนศิลป์ ศิลปะที่รับรู้ได้ด้วยการเห็น
Visual Element	=	ทัศนธาตุ สิ่งที่เป็นปัจจัยของการเห็น ได้แก่ เส้น น้ำหนัก ที่ว่างรูปทรง สี และลักษณะผิว
Shape	=	รูปร่าง
Form	=	รูปทรง
Colors	=	สี
Light	=	แสง
Line	=	เส้น
Trace	=	ร่องรอย
Atmosphere	=	บรรยากาศ
Space	=	พื้นที่ว่าง

บทที่ 2

ข้อมูลและอิทธิพลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะรูปแบบต่างๆ นั้น ผู้สร้างแต่ละคนย่อมต้องการแสดงเรื่องราวทัศนคติของตนเองผ่านผลงานที่สร้างขึ้นทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งแอบแฝงหรือเปิดเผย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเชื่อและการแสดงออกที่แตกต่างกันไปตามลักษณะของแต่ละบุคคล

ทัศนคติเกี่ยวกับการสร้างสรรค์เป็นมูลฐานสำคัญที่จะต้องกล่าวถึงก่อนสิ่งอื่น เพราะศิลปะ คือ การสร้างสรรค์ในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ศิลปะไม่ใช่การลอกเลียนแบบ ไม่ว่าสิ่งทีลอกเลียนแบบนั้นจะเป็นธรรมชาติ ความคิดหรือตัวอย่างของผู้อื่น งานศิลปะแบบรูปธรรมหรือแบบเหมือนจริงเป็นการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ขึ้นในโลก โดยอาศัยรูปทรงจากของจริงในธรรมชาติเป็นจุดบันดาลใจ สิ่งใหม่นี้ก็คือความคิดหรือจินตนาการ อารมณ์ ความรู้สึก หรือความงามที่เป็นทัศนะส่วนตัวของศิลปิน สิ่งใหม่นี้ก็คือรูปทรงของธรรมชาติที่ผสมกับบุคลิกภาพของศิลปินแล้ว หรือรูปทรงของธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนไปตามจุดหมายในการแสดงออกของศิลปินแล้ว งานสร้างสรรค์จึงเป็นงานต้นแบบ ไม่ซ้ำแบบของใคร ไม่ซ้ำแบบของธรรมชาติ ไม่ซ้ำแม้แต่แบบของตนเอง เป็นงานที่มีลักษณะเฉพาะตัวหรือแสดงบุคลิกภาพของศิลปิน งานศิลปะแบบนามธรรม ก็คือ การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ล้วนๆ ขึ้นในโลก โดยไม่ต้องอาศัยรูปทรงที่จำได้หมายรู้จากธรรมชาติ¹

ในด้านศิลปิน ศิลปะก็เหมือนกับชีวิต ไม่ต้องไปนิยมหรือหาความเข้าใจกับมันมากนัก นอกจากรับประสบการณ์จากมันให้เต็มที่ทำนั้น ศิลปะไม่ใช่สิ่งที่แยกจากตัวเรา มันเกิดและเติบโตพร้อม กับเรา พร้อมกับความสามารถที่เรามีอยู่ ถ้าในชีวิตเรา เราได้รับประสบการณ์ในสิ่งใดที่เข้มข้นรุนแรง มาแล้ว และเราอยากให้คนอื่นได้รับอย่างนั้นบ้าง นั่นหมายถึง เรากำลังเริ่มต้นจะทำศิลปะแล้ว คำกล่าวนี้ เน้นการแสดงออกของประสบการณ์ที่เข้มข้นและรุนแรงที่ศิลปินได้รับ ด้วยเทคนิค วิธีการที่เหมาะสมกับ เนื้อหาและธรรมชาติแท้ของตัวศิลปิน²

¹ชลูด นิ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538), 162.

²ชลูด นิ่มเสมอ, “ศิลปะคืออะไร,” เอกสารประกอบวิชาสัมมนาภาพพิมพ์ ภาควิชาภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2543. (อัดสำเนา)

ประสบการณ์แห่งการเป็นพุทธศาสนิกชน

ด้วยเพราะเกิดและเติบโตบนแผ่นดินแห่งพุทธธรรม การรับรู้เรื่องราวและหลักธรรมแบบพุทธะอันดีงาม จึงซึมซับเข้าสู่จิตใจและตัวตนของข้าพเจ้าอย่างตั้งใจบ้างบังเอิญบ้าง นั่นสุดแล้วแต่กาลและเทศะที่ข้าพเจ้าได้กระทำออกไปในแต่ละชีวิตประจำวัน และด้วยปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ลึกลับให้ชีวิตนี้ ได้มีโอกาสศึกษาและสัมผัสถึงพุทธศาสนา ที่เน้นย้ำถึงแก่นแท้แห่งชีวิตอันเป็นสิ่งนามธรรมได้แก่เรื่องของ “จิต สมาธิ และความว่าง” เป็นประการสำคัญ ข้าพเจ้าจึงให้ความสนใจใฝ่รู้พร้อมกับได้ทำความรู้จักและทำความเข้าใจถึงสภาวะนามธรรมเหล่านั้น เพื่อที่จะสามารถนำชีวิตของข้าพเจ้าให้ดำเนินอยู่ในวิถีแห่งปกติสุขได้อย่างแท้จริง จากจุดประสงค์ดังกล่าว จึงสมควรที่จะต้องทำการศึกษาและรับรู้ข้อมูลทั้งหลักการทางปรัชญา ศาสนา รวมทั้งหลักศีลธรรมคำสอนอันเป็นสาระแท้ ที่จะช่วยให้ทั้งข้าพเจ้าเองและผู้ที่มีสนใจมองเห็นความเป็นมาของศาสตร์ต่างๆ ที่มาบรรจบเกี่ยวเนื่อง สอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างลึกลับมหัศจรรย์ และชวนให้ค้นหาเพื่อผลทางความเข้าใจตามสิ่งที่เป็นจริง

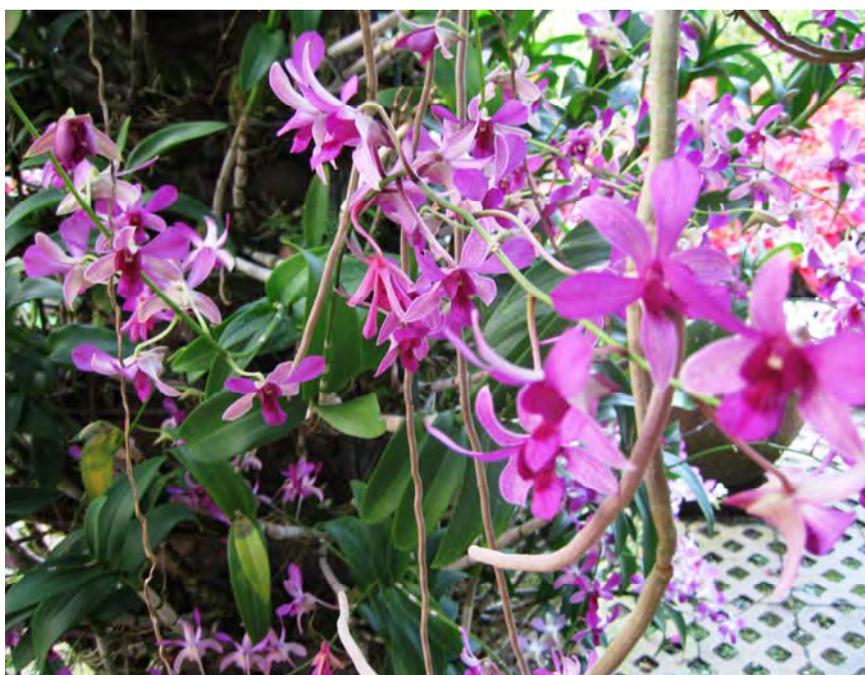
อิทธิพลจากธรรมชาติที่ส่งผลต่อภาวะทางอารมณ์ความรู้สึก

จากที่ได้กล่าวถึงธรรมชาติพอสังเขปแล้วในบทที่ผ่านมา “ธรรมชาติ” มีความหมายและความสำคัญในความรู้สึกนึกคิดของข้าพเจ้าคือ ความสุขสงบและอิสระทางจิตใจ มูลเหตุหลักเริ่มที่ข้าพเจ้าค่อนข้างห่างไกลจากวิถีธรรมชาติที่อยู่มาก เนื่องจากเกิดและเติบโตในเมืองใหญ่ที่แออัดไปด้วยตึกรามบ้านช่องและผู้คนพร้อมด้วยมลภาวะมากมาย การขาดแคลนพื้นที่ว่างและธรรมชาติของอากาศบริสุทธิ์ ต้นไม้ใบหญ้า ภูเขา ทะเล ท้องฟ้ากว้างหรือดอกไม้ไม้นานาพรรณ วิถีคนเมืองของข้าพเจ้าจึงถวิลหาธรรมชาติเหล่านั้นบริบทใดบริบทหนึ่ง ซึ่งไม่ใช่เรื่องของสิ่งสวยงามอย่างที่ตาเห็นเท่านั้น หากแต่มีภาวะบางอย่างที่แฝงอยู่เหนือความงามทางชีวภาพของธรรมชาติ นั่นคือ คุณค่าความงดงามในวิถีอันบริสุทธิ์และอิสระในธรรมชาติ ที่จุดประกายให้ภาวะภายในจิตใจพอจะสัมผัสรับรู้ถึงแก่นของความสุขบางอย่างได้มากน้อยตามความเข้าใจของข้าพเจ้า

น่าแปลก ที่เพียงแค่การสัมผัสเห็นบริเวณใดก็ตามที่มีธรรมชาติอาศัยอยู่ แม้จะเป็นพุ่มไม้ดอกไม้ใบหญ้าธรรมดาเท่านั้น โดยปราศจากการครอบครองใดๆ แต่อารมณ์ความรู้สึกและจิตใจของข้าพเจ้ากลับรู้สึกเบิกบาน ผ่อนคลายและเป็นอิสระจากความวุ่นวายในความคิด นั่นก็เพราะความสงบสุขในความว่างมีอยู่แล้วที่จิตเดิมแท้ของธรรมชาตินั่นเอง

ภาพที่ 1 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

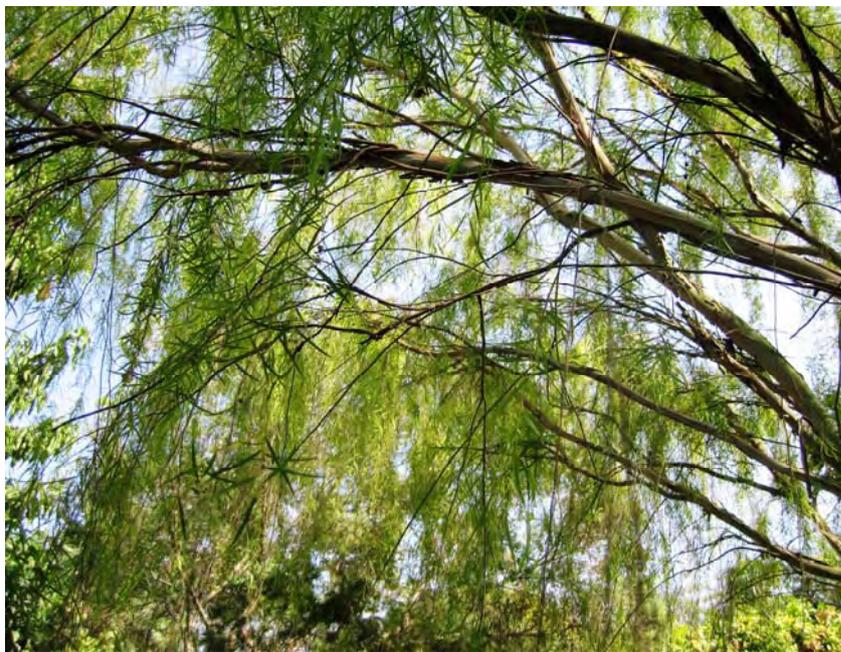
ภาพที่ 2 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

ภาพที่ 3 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

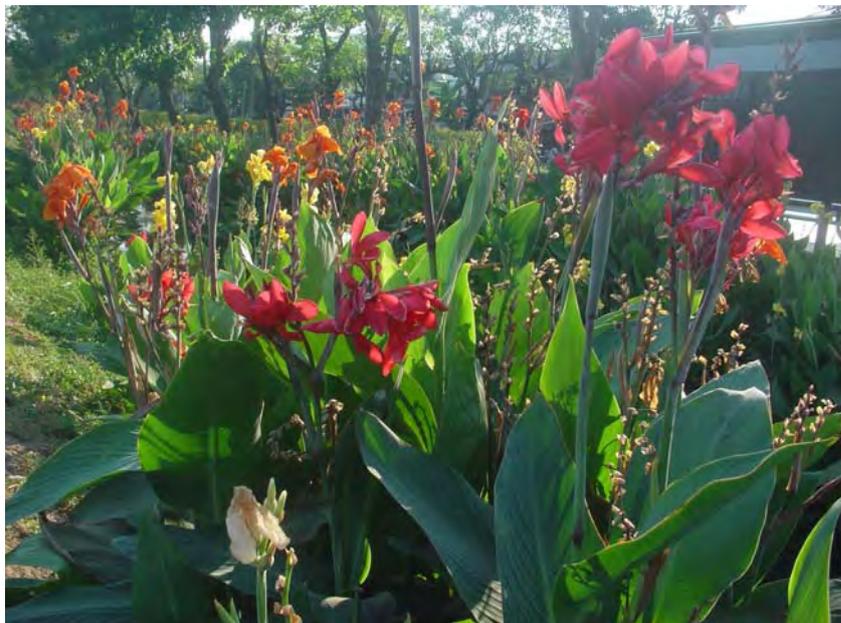
ภาพที่ 4 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

ภาพที่ 5 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

ภาพที่ 6 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

ภาพที่ 7 ภาพถ่ายข้อมูลจากธรรมชาติ

ศาสนากับธรรมชาตินิยม

"ธรรมชาตินิยม" (Naturalism) เป็นแนวคิดทางปรัชญาที่เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้เอง ภายหลังจากการค้นพบทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ ๓ ทฤษฎี กล่าวคือ ทฤษฎี "มหากัมปนาท" (Big Bang Theory) ของเอ็ดวิน ฮับเบิล (Edwin Hubbles) ทฤษฎี "วิวัฒนาการ" (Evolution Theory) ของชาร์ลส์ ดาร์วิน (Charles Darwin) และทฤษฎี "ควอนตัมฟิสิกส์" (Quantum Physics) ของอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein) นับเป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ (Paradigm Shift) ครั้งสำคัญทั้งในโลกของปรัชญาและวิทยาศาสตร์

ปรัชญา "ธรรมชาตินิยม" ตั้งต้นจากทฤษฎีที่ว่า "สิ่งที่เป็นจริงซึ่งเรียกว่า สิ่งธรรมชาติ (Natural Object) จะต้องอยู่ภายใต้เวลาและเวลา (Space and Time) เกิดขึ้นและดับลงโดยมีสาเหตุ และสาเหตุนั้นจะต้องเป็นสิ่งธรรมชาติด้วย" หมายความว่า นอกจากสสารแล้ว สิ่งที่มีไม่ใช่สสาร เช่น ปรากฏการณ์ (phenomenon) ที่เรียกว่า "จิต" (Mind) ของมนุษย์ หากอยู่ภายใต้ระบบบอวกาศและเวลาแล้ว ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่เป็นจริงด้วย นับเป็นการทลายข้อจำกัดของปรัชญา "สสารนิยม" (Materialism) ซึ่งยอมรับแต่เพียง "สสาร" (matter) ที่สัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย เท่านั้น ชีวิตจึงได้แก่ ปฏิกริยาพิเศษโดยเฉพาะของสิ่งที่มีโครงสร้างซับซ้อน สสารเองก็ยิ่งเกิดขึ้นจากการรวมตัวกันอย่างมี

ระเบียบของ โปรตอน และ อิเล็กตรอน ซึ่งมีระดับต่ำกว่าสสาร เมื่อวิวัฒนาการสูงขึ้นๆ อย่างมากแล้ว มนัส (มโน) จึงเริ่มแสดงบทบาทออกเป็นเป็นขั้นอนุการณ์ของสิ่งที่มีชีวิตที่ซับซ้อนมากๆ เราอาจจะกล่าวได้ว่า ธรรมชาติได้ไต่เต้าขึ้นมาชีวิตและมนัสโดยการจัดระเบียบในสสาร

ตามทฤษฎี "วิวัฒนาการ" หลังจากโลกได้เย็นตัวลงแล้ว ปฏิกิริยาทางเคมีบนผิวโลกทำให้เกิด ไอน้ำ ไอน้ำที่ลอยขึ้นสูงถูกแรงดึงดูดของโลกดูดไว้ ก่อให้เกิดชั้นบรรยากาศและเมฆขึ้น ในที่สุดเมฆก็ตกลงมาเป็นฝน ทำให้เกิดลำคลอง แม่น้ำ ทะเล และมหาสมุทร เมื่ออนินทรีย์สาร (Non-organic matter) ทำปฏิกิริยากับน้ำปริมาณมหาศาลในเวลาที่ยาวนานเพียงพอ สิ่งมีชีวิตคือ อินทรีย์สาร (organic matter) หรือ "ชีวิต" (life) ก็ได้บังเกิดเกิดขึ้น จากโครงสร้างที่เรียบง่าย (เช่น สัตว์เซลล์เดียว) ชีวิตได้วิวัฒนาการสู่ความสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น โดยแยกเป็นทั้งอาณาจักรพืชและอาณาจักรสัตว์

ในอาณาจักรสัตว์ชีวิตได้วิวัฒนาการจากหนอนทะเลมาเป็นปลา สัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำ สัตว์บก กระทั่งสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมในที่สุด เมื่อชีวิตมีวิวัฒนาการที่ยาวนานเพียงพอ สิ่งอัศจรรย์ยิ่งกว่านั้นคือ "จิต" (Mind) ก็เกิดขึ้น นักชีววิทยาสังเกตว่า รูปแบบของชีวิตนับตั้งแต่ปลาเป็นต้นมาล้วนแต่มีปรากฏการณ์ที่เรียกว่า "จิต" เกิดขึ้นแล้วทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นปลาโลมาที่สามารถฝึกได้ สุนัขที่เชื่อสัตย์ต่อเจ้าของ ลิงที่เริ่มเรียนรู้การใช้เครื่องมือ และที่สำคัญที่สุดก็คือ "มนุษย์" จิตของมนุษย์จึงเป็นสุดยอดของวิวัฒนาการของจักรวาลนี้ จากการคำนวณของนักธรณีวิทยา โลกมีอายุประมาณ ๕,๐๐๐ ล้านปี สิ่งมีชีวิตมีอยู่ในโลกนี้ประมาณ ๕๐๐ ล้านปี และมนุษย์เพิ่งเกิดขึ้นเมื่อ ๒ ล้านปีมานี้เอง

ทฤษฎี "วิวัฒนาการแบบก้าวกระโดด" (Emergent Evolution) บ่งบอกว่า เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านปริมาณมาถึงจุดหนึ่ง จะเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านคุณภาพขึ้นอย่างฉับพลัน และในวิวัฒนาการของจักรวาลและโลก ได้เกิดวิวัฒนาการแบบก้าวกระโดดขึ้นอย่างน้อยที่สุด ๔ ครั้งใหญ่ๆ คือ การเกิดขึ้นของมวลสาร น้ำ ชีวิต และ จิตใจ พุทธศาสนาเห็นพ้องกับปรัชญา "ธรรมชาตินิยม" ที่ว่า จิตใจของมนุษย์มีอยู่ แต่มิใช่ "สิ่ง" (object) แต่เป็น "ปรากฏการณ์" (phenomenon) ที่ไม่เป็นตัวไม่เป็นตน เป็น "อนัตตา" (non-self) ร่างกายที่จับต้องได้เห็นได้ กับจิตใจที่จับต้องไม่ได้เห็นไม่ได้ จึงเป็นเหตุปัจจัยซึ่งกันและกัน และอิงอาศัยกันอย่างแยกไม่ออก

ตามทฤษฎี "ควอนตัมฟิสิกส์" หน่วยที่เล็กที่สุดที่เรียกว่า "อะตอม" (Atom) นั้นมิใช่สิ่งที่แข็งตัน และหยุดนิ่งอยู่กับที่ ดังคำอธิบายของ "ฟิสิกส์แบบนิวตัน" (Newtonian Physics) แต่กลับประกอบด้วย โปรตอน นิวตรอน อิเล็กตรอน และช่องว่างมหาศาลระหว่างประจุไฟฟ้าเหล่านั้น และอิเล็กตรอนก็วิ่งรอบนิวตรอนด้วยความเร็วสูง ทุกสิ่งจึงเคลื่อนที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ไม่มีสิ่งใดหยุดนิ่งอยู่กับที่ สรรพสิ่งจึงเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงด้วยตัวของมันเองได้ ไม่จำเป็นต้องเกิดจากแรงผลักดันจากภายนอกแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น และเป็นไปอย่างสะเปะปะไม่แน่นอน เราจะต้องเปล่งใจที่มันไม่อยู่ตรงที่คำนวณเอาไว้ แต่

พบว่ามันกระโดดไปตามเรื่องตามราวอย่างพิสดารไร้ทิศทาง เรื่องนี้ทำให้มันงงไปตามๆ กันกับ นักวิทยาศาสตร์ เหมือนกับว่ารากฐานของวิทยาศาสตร์พังทลายเสียแล้วเพราะรากฐานทางวิทยาศาสตร์ กล่าวคือ เหตุการณ์ในธรรมชาติถูกกำหนดขึ้นอย่างแน่นอนตายตัว กล่าวคือ ปัจจุบันเป็นผลของอดีตอย่าง เกร็งครัด

ตามทฤษฎี "มหากัมปนาท" ต้นกำเนิดของจักรวาลเกิดจากการระเบิดครั้งใหญ่ (Big Bang) เมื่อ ประมาณ ๑๕,๐๐๐ ล้านปีที่แล้ว อันก่อให้เกิดปฏิกิริยาลูกโซ่กลายเป็น "มวลสาร" (matter) ปริมาณ มหาศาล แรงระเบิดได้ก่อให้เกิด "ช่องว่าง" หรือ "อวกาศ" (space) ขึ้น มวลสาร อวกาศ และความเร็ว ได้ ก่อให้เกิด "เวลา" (time) ขึ้น จักรวาลได้ขยายตัวออกกลายเป็น "กาแล็กซี" (Galaxy) ซึ่งมีจำนวนกว่าหนึ่ง ล้านล้านกาแล็กซี แต่ละกาแล็กซีประกอบด้วยดาวฤกษ์ (เช่น ดวงอาทิตย์) จำนวนกว่า หนึ่งล้านล้านดวง "สุริยะระบบ" (Solar System) ของเรายู่ชายขอบ "กาแล็กซีทางช้างเผือก" (Milky Way Galaxy) ซึ่งอยู่ชาย ขอบของจักรวาลใหญ่่อีกทีหนึ่ง เราจึงมิได้เป็นศูนย์กลางของจักรวาลไม่ว่าในความหมายใด

ทรรศนะทั้งสามนี้ นับเป็นการทลายข้อจำกัดของปรัชญา "สสารนิยม" ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ ฟิสิกส์แบบนิวตัน ซึ่งมองว่าสรรพสิ่งอยู่ภายใต้ระบบจักรกล (Mechanism) จะเคลื่อนไหวก็ต่อเมื่อมีแรง ผลักจากภายนอกเท่านั้น (Determinism) และทุกสิ่งสามารถทอนลงเป็นหน่วยย่อยได้ (Reductionism) "สสารนิยม" จึงปฏิเสธการมีอยู่ของ "จิต" ว่าเป็นเพียงปฏิกิริยาทางชีวเคมีของร่างกายเท่านั้น ไม่สู้จะมีใคร พยายามกำหนดให้รัดกุมมากขึ้นไปอีกว่า ตัวการปลุกเร้าให้เกิดวิวัฒนาการดังกล่าวมานี้ มีธรรมชาติเป็น อย่างไรกันแน่ เท่าที่กำหนดกันไว้เพียงrangๆ ก็ว่าเป็นพลังงานควบคุมภายใน เป็นพลังงานควบคุมและ ประสานงานดั้งเดิม แน่แน่นอนถ้าจะบอกว่าเป็นตัว "จิต" เสียคำเดียวก็จะง่ายแสนง่าย ที่จะง่ายก็เพราะ สามารถเทียบดูได้กับตัวเราเอง จิตเป็นตัวกระตุ้นให้ทำการทุกอย่างในตัวเรา เพราะฉะนั้น ในธรรมชาติก็ น่าจะเหมือนกัน

ทฤษฎีสัมพันธภาพ พลิกเนื้อหาวิชาฟิสิกส์และวิทยาศาสตร์ทั้งหมด ทฤษฎีนี้ครอบคลุม สำคัญๆ ทั้งหลายซึ่งมีสูตรกะทัดรัดตายตัว และนำไปประยุกต์ได้ตรงเป้าหมาย จนทำให้วิชาฟิสิกส์และ วิทยาศาสตร์เชิดหน้าชูตาได้บนเวทีแห่งความรู้ของมนุษย์อยู่ทุกวันนี้ กระนั้นก็ดี ครั้นหันมาพูดถึง ธรรมชาตินิยมของสรรพสิ่งต่างๆ วิชาฟิสิกส์ทางด้านวิทยาศาสตร์ทั้งหมดก็เหมือนเปลือกหอยที่ว่างเปล่า มีสภาพเป็นเพียงสัญลักษณ์เท่านั้น เป็นความรู้เพียงโครงเรื่องยังไม่มีเนื้อหา แต่ทั่วทั่วไปใน โลกฟิสิกส์ และวิทยาศาสตร์เนื้อหาที่ยังไม่รู้ว่าเป็นอะไร แน่แน่นอนทีเดียวว่าจะต้องเป็นเนื้อเดียวกันกับความสำคัญของ คนเรา นี่เป็นตัวอย่างให้เห็นว่า มีบางอย่างที่อยู่ลึกในโลกร่องฟิสิกส์และวิทยาศาสตร์ ที่ไม่สามารถรู้และ เข้าใจได้ด้วยวิธีการทางฟิสิกส์และวิทยาศาสตร์ ยิ่งกว่านั้น เราได้พบว่า แม้วิทยาศาสตร์จะก้าวหน้าไปไกล สักแค่ไหนก็ตามที จิตจะได้รับคืนจากธรรมชาติก็เฉพาะสิ่งที่จิตได้ใส่ลงไว้ในธรรมชาติเท่านั้น มีบทกวี เลยกกล่าวไว้ว่า...(A.S. Eddington / On the Nature of Things)

“เราได้พบรอยเท้าประหลาดบนชายหาดที่ยังไม่เคยรู้จัก...”

“เราได้คิดหาทฤษฎีลึกลับซึ่ง ทฤษฎีแล้วทฤษฎีเล่า เพื่อค้นหาที่มาของมัน...”

“ในที่สุด...”

“เราก็ปะติดปะต่อร่างของเจ้าของรอยเท้านั้นจนได้...”

“และน่าประหลาดใจน้อยอยู่หรือที่ว่า...”

“ที่แท้เป็นรอยเท้าตัวเราเอง...”

เราคงจะพอกกล่าวได้ว่า ธรรมชาติในส่วนรวมทั้งหมดเป็นกระบวนการสร้างสรรค์สืบเนื่องกัน เป็นลูกโซ่ ระยะเวลาที่สำคัญ ได้แก่ชีวิต มนัส(มโน) ความสำนึก สังคม ประวัติศาสตร์ ศิลปะ วรรณคดี วรรณกรรม วิทยาศาสตร์ ปรัชญา และศาสนา ซึ่งทั้งหมดนี้ล้วนเกี่ยวข้องกับ “มนุษย์เรา” โดยแท้ มนุษย์จึงไม่แตกต่างไปจากหุ่นยนต์ นับเป็นข้อจำกัดของปรัชญา “สสารนิยม” ที่นำเอาระบบกลไกทางฟิสิกส์มาใช้ อธิบายเรื่องในชีวิต ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงที่ละเอียดอ่อนทางชีววิทยา การเกิดขึ้นของปรัชญา “ธรรมชาตินิยม” จึงทำให้ความรู้ทางปรัชญาและวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ มาประสานสอดคล้องเข้ากับความคิดทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎี “อนิจจัง” และ “อนัตตา” อย่างน่าอัศจรรย์³

จากข้อมูลที่ว่าด้วยทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ต่างๆ ของโลก ที่วิเคราะห์ข้อเท็จจริงในธรรมชาติมาทั้งหมดนี้ ยิ่งเป็นสิ่งที่ช่วยยืนยันความเชื่อในเรื่องของ “จิต” ที่ถึงแม้จะอยู่ในรูปของสิ่งนามธรรม แต่กลับเป็นสิ่งที่มืออยู่จริงแท้เสียยิ่งกว่าการมีอยู่ของกายภาพใดๆ ในโลก ข้าพเจ้าเป็นคนหนึ่งที่ตระหนักรู้ถึงสิ่งสำคัญนี้ และมีความพยายามที่จะค้นหาพร้อมกับทำความเข้าใจเชิงลึกให้มากขึ้น

ความสัมพันธ์ระหว่างธรรมชาติ ธรรมะ มนุษย์

ธรรมชาติ คือ ของที่เกิดเองและเป็นเองตามวิสัยของโลกเช่น คน สัตว์ ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ เป็นต้น มันเป็นธรรมดาที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ และเสื่อมสลายไปของมัน “เช่นนั้นเอง” ขอแยกธรรมชาติ

³ทวีวัฒน์ ปุณทริกวิวัฒน์, “หน้าต่างความจริง,” มติชน, 27 ตุลาคม 2546, 6.

ออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ ฝ่ายที่มีจิตใจ เช่น คนและสัตว์ และฝ่ายที่ไม่มีจิตใจ เช่น ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ฝน ตกแดดออก ฟ้าร้อง ฟ้าผ่า เป็นต้น ทุกคนที่เกิดมาอยู่ในโลกย่อมจะต้องเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านี้ มาก บ้างน้อยบ้างไม่มีทางจะหลีกเลี่ยงได้ ถ้าปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายของธรรมชาติก็จะไม่ก่อให้เกิด ความทุกข์ได้ ตรงกันข้ามสิ่งเหล่านี้อาจก่อคุณให้แก่เราอย่างสูงสุดจนถึงพระนิพพานได้ถ้ามีสติและ ปัญญาพอ

แต่เพราะเหตุที่เราไม่เข้าใจในกฎของธรรมชาติหรือชอบ "ฝืนธรรมชาติ" ธรรมชาติจึงก่อความ ทุกข์ให้เราในหลายๆ รูปแบบเช่น ฝ่ายที่มีจิตใจคือ คนและสัตว์ อยากได้สิ่งที่รักก็ไม่ได้ ได้ที่รักมาแล้วก็ไม่ อยากให้พลัดพรากจากกันไป ไม่ว่าจะจากเป็นหรือจากตายก็ตาม สิ่งที่เราหวังก็ไม่ได้ดังใจหวัง ครั้นได้แล้วก็ ยึดถือและหวงแหนหวงกังวล วิตกทุกข์ร้อน กลัวจะสูญไป อยากให้ลูกเป็นคนดี เป็นที่ชื่นใจ ก็กลับมาแต่ ความเดือดร้อนนานาประการมาให้ อยาก...อยาก...อยาก....

ฝ่ายที่ไม่มีจิตใจ เช่น ฝนตก แดดออก ฝนตกลงมา ทำให้เปียกและ เสียข้าวของ จึงไม่อยากจะ ฝนตกครั้นฝนไม่ตกก็แห้งแล้ง อยากให้ฝนก็ไม่ตก แดดออกมากทำให้ร้อนมาก ต้นไม้ปลูกใหม่ๆ ก็ตาย ไม่ อยากให้แดดออก ครั้นแดดออก ก็ทำให้ของเสียก็ไม่อยากให้แดดออก อยาก...ไม่อยาก... อย่างไรก็ตามแต่หลาย คนหลายความคิด ชนิดนานาจิตตังเลย แม้ในคนเดียวก็บางวันบางเวลา ก็อยากให้ฝนตก และอยากให้ แดดออก ถ้าแดดฝนมีจิตใจ มันคงเป็นบ้าตายไปนานแล้ว เพราะไม่รู้ใจของมนุษย์แม้ในคนเดียวกัน

ธรรมะ คือ เครื่องมือปฏิบัติสำหรับมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์ดำเนินชีวิตอยู่ตลอดช่วงอายุ อย่างมี สติและเสรีภาพไปโดยตลอดในการเรียนรู้และแก้ไขการกระทำของตนเอง โดยสามารถใช้ชีวิตใน ธรรมชาติอย่างปกติ เรียบง่าย แต่ในทางปฏิบัติกลับไม่เป็นเช่นนั้น มนุษย์ได้สร้างเงื่อนไขหรือสิ่งสมมติ มากมายในการใช้ชีวิต หรือสร้างสิ่งล่อตาล่อใจมากมาย โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบว่า จำเป็นทางธรรมชาติหรือไม่ หรือเป็นเพียงความจำเป็นที่สมมติขึ้นมาเพียงชั่วคราวหรือชั่วคราว แล้วนำ จิตใจไปยึดถือ ครอบครอง ซึ่งเป็นการปฏิบัติที่ฝืนกับวัตถุประสงค์ของธรรมชาติจึงทำให้เกิดความทุกข์ ในระดับต่างๆ มากมาย ครั้นพอจะปฏิบัติก็ยากเสียเหลือเกินแก่แล้ว หลงไปต่างๆ นานา จึงทำให้จิตใจของ มนุษย์สุข ทุกข์ ดีใจ เสียใจ หรือมีเหตุการณ์ในจิตใจให้ตื่นเต้นไปตลอดเวลาทั้งที่โดยธรรมชาติพื้นฐานไม่ ควรเป็นเช่นนั้น⁴

จิตว่าง “ทำอะไรไร จึงจะว่าง”

⁴ธรรมเทศนาของท่านพุทธทาสภิกขุ ณ สวนอุสม พระโขนง กรุงเทพฯ 8 มกราคม 2509

หัวข้อที่จะต้องเข้าใจไปตามลำดับนี้ ก็มีอยู่ว่า เราจะต้องทราบว่ สิ่งที่เรียกว่า ”โลก” นั้น ตามธรรมดา มัน “ว่าง” ถ้าจิตรู้ว่า โลกเป็นของว่าง จิตก็พลอยว่างไปด้วยคือ เป็นจิตว่างไปด้วย ไม่ยึดถือ และไม่ มีทุกข์ ถ้าจิตเข้าใจผิด เข้าใจโลกผิด ไม่เห็นว่าโลกเป็นของว่าง จิตก็เลยเป็นจิตวุ่น ประุ่งแต่งให้วุ่น ก็เป็น ทุกข์ เป็นจิตวุ่น นี้! หัวใจของเรื่องมีเพียงเท่านี้ ตามความจริงของธรรมชาติจริงๆ เท่านั้น โลกนี้เป็นของว่าง ถ้าจิตเห็นว่าเป็นของว่าง จิตก็ว่างเท่านั้นเอง คือ ไม่ยึดถืออะไรหมด ก็ไม่มีทุกข์ มีแต่สติปัญญาที่รู้ตามที่เป็นจริง แต่ถ้าโลกนี้มันหลอกเอาจนจิตปลุกจนเห็นเป็นของไม่ว่าง มีสิ่งที่น่ารักและน่าเกลียด จิตนี้เลยโง่ไป ผลออกไปถูกปรุงให้กลายเป็นจิตผิดปกติกคือไม่ว่าง กลายเป็นจิตวุ่นขึ้นมา ก็เป็นทุกข์ นี้แหละหัวใจของเรื่อง มีเพียงเท่านี้

เพราะฉะนั้นขออย่าแล้วอย่าอีกให้ช่วยจำไปว่า โลกเป็นของว่าง ที่นี้ จิตจะวุ่นหรือจะว่าง มัน แล้วแต่ไปมองโลกในลักษณะอย่างไร มองโลกผิดจิตก็เป็นของวุ่นขึ้นมา มองโลกถูกจิตก็ว่างอยู่ตามเดิม ทำอะไรไปได้โดยไม่มีทุกข์ เท่านั้นที่พอแล้ว พุดห้าบาทก็หมดแต่การปฏิบัตินั้นอาจจะปฏิบัติกันนาน มากจนตายก็ได้ ถ้าทำไม่ได้ หรือไม่ฉลาดพอ คือจิตมันไม่ว่างได้ตามที่ควร มันวุ่นเสียเรื่อย

นี่เป็นใจความโดยย่อในเบื้องต้น เป็นหัวข้อของเรื่องทั้งหมด ที่นี้จะอธิบายโดยละเอียด ที่ว่า โลกว่างนั้นเป็นอย่างไร ตามธรรมดาโลกเป็นของว่าง นั้นเป็นอย่างไร เรื่องนี้สำคัญมาก คือ มีผู้ไปทูลถาม พระพุทธเจ้าว่า “ทำอย่างไรจึงจะอยู่นอกตำราของความตาย?” แต่ภาษาบาลีมีสำนวนว่า “ทำอย่างไร มัจจุราชจึงจะมองไม่เห็นข้าพระองค์?” หมายความว่า “ทำอย่างไรมัจจุราชจึงจะไม่จับตัวข้าพระองค์ ได้?” พุดเป็นไทยๆ ก็ว่า “ทำอย่างไรเราจึงจะอยู่นอกอำนาจของความตาย?” พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า

ดูก่อน โมฆราช เธอจงเป็นผู้มีสติ มองเห็นโลก โดยความเป็นของว่างทุกเมื่อเกิด เมื่อท่าน มองเห็นโลก โดยความเป็นของว่างอยู่ดังนี้ มัจจุราชจักมองไม่เห็นท่าน นี้! มีใจความอย่างนี้ เมื่อผู้ใด มองเห็นโลกโดยความเป็นของว่างอยู่ เมื่อนั้นมัจจุราชจะจับตัวผู้นั้นไม่ได้ คือไม่มีความทุกข์ ไม่มีปัญหา เกี่ยวกับความตายนั่นเอง ความตายเป็นของว่างไป ไม่มีคนก็ไม่มีความทุกข์ ทั้งๆ ที่ร่างกายจะแตกตายตาม ธรรมชาติ ก็ไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นความตาย หรือเป็นทุกข์ เรียกว่าไม่ยึดถือในความตาย ใจความสำคัญอยู่ตรงที่ว่า ให้มองโลกให้เห็นว่าเป็นของว่าง ข้อนี้ไม่ใช่แกล้งมองให้เห็นว่าเป็นของว่าง คือมองให้เห็นตามที่มันเป็น จริงว่า มันเป็นของว่าง

เราโดยมากมองไม่เห็น มองไม่เห็น ก็สร้างทำเอา ตลอดถึงมีคำพูด มีระเบียบให้พูดให้ท่อง หรือ แม้แต่จะให้คิด ก็คิดไปตามระเบียบที่อาจารย์หรือใครบางคนเขาวางระเบียบไว้ มันก็เห็นไม่ได้ มันเป็นเรื่อง แสร้งเห็นหรือแสร้งคิดอยู่เรื่อยไป เลยไม่ได้ประโยชน์ เพราะฉะนั้นต้องทำให้เป็นเรื่องจริง เป็นเรื่อง ถูกต้อง เห็นโลกโดยความเป็นของว่างให้ได้ แล้วจะหมดปัญหาเรื่องความทุกข์ เราจะมองโลกอย่างไร จึง จะเห็นว่าโลกนี้เป็นของว่าง? ชั้นแรกบางทีจะต้องพูดกันเสียก่อนว่า สิ่งที่เรียกว่าโลก โลกนั้นคืออะไร? ถ้า กล่าวได้ว่า โลกคือธรรมชาติทั้งหมดได้ก็จะเป็นการดี ธรรมชาติทั้งหมดนี้ เรียกว่าโลก คือไม่ยกเว้นอะไร

และเป็นอันเดียวกันกับคำว่าธรรม ในภาษาบาลี “ธรรม” นี้แหละในภาษาบาลีหมายถึงธรรมชาติทั้งหมด ไม่ยกเว้นอะไร⁵

“ความว่าง” ที่แท้จริง ต้องเกิดขึ้นจากจิตเดิมแท้เท่านั้น หากจะสัมผัสจิตเดิมแท้ได้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเข้าถึงภาวะที่เรียกว่า “ธรรมชาติแห่งพุทธะ” อันมีอยู่แล้วที่จิตเดิมแท้ของคนทุกคน ดังมีเรื่องราวเชิงเปรียบเทียบของพระนิคายเซ็น 2 รูป ที่มี “พุทธภาวะ” ในการตระหนักรู้ถึงความว่างอันเกิดจากจิตเดิมแท้ของแต่ละคน แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ตัวอย่างนี้เพื่อให้การทำสมาธิเข้าใจถึง “ความว่าง” ชัดเจนขึ้นดังนี้

พระเซ็นรูปที่ 1 กล่าวว่า

“กายของเราคือดิน โปธิ

ใจของเราคือกระจกเงาอันใส

เราเช็ดมันโดยระมัดระวังทุกๆ ชั่วโมง

และไม่ยอมให้ฝุ่นละอองจับ”

พระเซ็นรูปที่ 2 กล่าวว่า

“ไม่มีดิน โปธิ

ทั้งไม่มีกระจกเงาอันใสสะอาด

เมื่อทุกสิ่งว่างเปล่าแล้ว

ฝุ่นจะลงจับอะไร?”⁶

ถ้าเจ้าของดวงจิต รู้จักจิตใจของตนเองอย่างถ่องแท้ ก็จะเข้าถึงธรรมะหรือธรรมชาติโดย ไม่ต้องใช้ความพยายามมาก แต่ถ้าไม่รู้จักจิตใจของตนเองเลย ความพยายามทั้งหมดก็จะสูญเปล่า มีหนทางเดียวที่จะรู้จักจิตใจของตนเองได้ นั่นก็คือการสังเกตและรู้เท่าทันทุกสิ่งทุกอย่างเกี่ยวกับจิตใจ และต้องหมั่นฝึกปฏิบัติอยู่ตลอดเวลาทั้งในชีวิตประจำวัน หรืออย่างในช่วงเวลาของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ

⁵ธรรมเทศนาของท่านพุทธทาสภิกขุ ณ สวนอุสม พระโขนง กรุงเทพฯ 8 มกราคม 2509

⁶พุทธทาสภิกขุ, สูตรเว่ยหล่าง (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2530), 10.

อิทธิพลทางศิลปะ

อิทธิพลจากศิลปะแอบสแตรกต์ เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (Abstract Expressionism)

ศิลปะลัทธินี้เกิดจากการผสมกันระหว่าง ศิลปะนามธรรม (Abstract Art) กับลัทธิเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ (Expressionism) มีผลพัฒนามาจากผลงานของแคนดินสกี⁷ ซึ่งทำมาตั้งแต่ ค.ศ. 1913 มีหลักการใหญ่อยู่ที่ มีการแสดงออกอย่างอิสระและใช้สีสด แสดงภาวะทางอารมณ์ของศิลปินซึ่งบังเกิดขึ้นโดยฉับพลัน ไม่ได้มีการเตรียมวางแผนล่วงหน้ามาก่อน และค้นพบ “องค์ประกอบบริสุทธิ์” (ปราศจากเรื่องราวและรูปทรงที่คุ้นเคย) ด้วยการ “หลุดพ้นจากการพึ่งพาอาศัยธรรมชาติเป็นสิ่งเริ่มต้น”⁷

เอ็กซ์เพรสซิวิสม์ (Expressivism) ศิลปินในกลุ่มนี้มีจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์ผลงานที่เป็น การแสดงออกของ “อารมณ์ ความรู้สึก” สะท้อนใจเป็นคุณค่าสำคัญที่สุด ขอนำมาประยุกต์ใช้ใหม่ภายใต้ หัวข้อ “ศิลปะเป็นภาษาแห่งอารมณ์ ความรู้สึก”

ศิลปะที่เป็นภาษาแห่งการแสดงออกของอารมณ์นี้ ได้พัฒนาไปจนถึงจุดสูงสุดในแนว จิตรกรรมนามธรรมแห่งลัทธิศิลปะแอบสแตรกต์ เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ โดยการตัดทิ้งเรื่องราว ความหมายที่ สะท้อนความเป็นจริงของสังคมแบบศิลปะเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ออกไป พัฒนาเทคนิคจิตรกรรมใหม่ที่ไม่ เคยมีการใช้มาก่อนในโลกแห่งจิตรกรรมและเป็นเทคนิคที่ตอบสนองต่อการแสดงออกได้อย่างสิ้น ไหล รวดเร็ว ฉับพลันและรุนแรง ประสานกับการขยายขนาดของจิตรกรรมให้ใหญ่โตขึ้นอย่างมากมาย ล้วน แล้วแต่ส่งผลให้การแสดงออกของอารมณ์รุนแรง และตรงออกมาจากจิตไร้สำนึกได้อย่างอัตโนมัติ ซึ่งใน ประเด็นนี้เป็นการสืบสานอิทธิพลของทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของซิกมันด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud ค.ศ. 1856-1939) ต่อเนื่องมาจากลัทธิเซอร์เรียลลิสม์ (Surrealism) เทคนิคต่างๆ ทั้ง การหยอด หยด เท ลาด สาดสี ลง บนพื้นผ้าใบ หรือการปาด ป้าย ด้วยแปรงขนาดใหญ่ ไปจนถึงการใช้มือละเลงสี ตลอดจนการบีบสีออก จากหลอดลงบนพื้นผ้าใบโดยตรง เป็นกระบวนการที่ต้องกระทำไปด้วยความรวดเร็ว ฉับพลัน จนไม่เปิด โอกาสให้ใช้สมองและความคิดเชิงเหตุผล แต่ศิลปินต้องใช้ใจและอารมณ์ ความรู้สึก อันเป็นปัญญาญาณ (Intuition) ตอบโต้กับปรากฏการณ์ทางเทคนิคที่กำลังเกิดขึ้นอย่าง “อัตโนมัติ” จากจิตไร้สำนึก การ แสดงออกถึงสัมฤทธิผลได้อย่างสูงสุด

⁷ กัจจ สุนพงษ์ศรี, ศิลปะสมัยใหม่ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2528), 311.

ด้วยความคิด “ต่อยอด” จากศิลปะลัทธิเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ กับศิลปะลัทธิแอ็บสแตร็ก มาประสานร่วมกันกับกระบวนการทางเทคนิค รวมทั้งยังตัดเรื่องราวของสังคมภายนอกออกไปจนหมดองค์ประกอบที่ประสานกันได้อย่างสอดคล้องนี้ได้ผลักดันศิลปะแนว “อารมณ์นิยม” นี้ก้าวไปได้ไกลจนสุดขีด จากการแสดงออกอย่างฉับพลันทันทีและต่อเนื่อง สั้นไหลอย่างมีสมาธิ เข้มข้นจนเหมือนกับศิลปินตกอยู่ในสภาวะลึมตัว ลึมหิว ลึมโลก นี่เองที่กล่าวได้ว่า “อัตตา” หรือ “ตัวตน” ของศิลปินได้ถูกเปิดเผยออกมาทั้งต่อผู้ดูและตัวศิลปินเอง เขาได้รู้จักตัวตน เข้าใจในตัวตน และค้นพบตัวตน ดังที่ แจ็คสัน พอลล็อก (Jackson Pollock) ศิลปินเอกแห่งยุคนี้ได้กล่าวไว้ว่า “จิตรกรรม คือ การค้นพบตัวตน” และ “จิตรกรรมที่ดีทุกควาเป็นสิ่งที่เขาเป็น

ภาพที่ 8 ผลงานของ Jackson Pollock

ชื่อผลงาน Autumn Rhythm: Number 30, 1950

ที่มา : H.W. Janson and Anthony F. Janson, History of Art, 6th ed. (Italy : Thames & Hudson, 2001), 813.

ภาพที่ 9 ผลงานของ Jackson Pollock

ชื่อผลงาน Blue Poles

ที่มา : Norbert Wolf, Expressionism, (Cologne : Taschen, 2004), 25.

คำกล่าวของมาร์ค ร็ธโก (Mark Rothko ค.ศ. 1903-1970) หนึ่งในศิลปินเอกของกลุ่มนี้คงเป็นข้อสรุปได้อย่างดี “ผมไม่สนใจในความสัมพันธ์ของสี หรือรูปทรงหรือสิ่งอื่นใด...ผมสนใจเฉพาะการแสดงออกของอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ความโศกเศร้า ความปีติยินดี ความหายนะ และอื่นๆ และข้อเท็จจริงที่คนจำนวนมากเกิดอารมณ์และร้องไห้เมื่อดูภาพของผม แสดงให้เห็นว่าผมสื่อสารกับอารมณ์พื้นฐานเหล่านั้นของมนุษย์ได้ คนที่ร้องไห้ต่อหน้าภาพของผมมีประสบการณ์ทางศาสนาเหมือนกับผมเมื่อผมวาดภาพนั้น และถ้าคุณ, อย่างที่คุณพุดรู้สึกเพียงความประสานกันของสีแล้วละก็ คุณก็พลาดเป้าหมาย”⁸

ศิลปะแอ็บสแตร็ก เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ ให้อิทธิพลแก่ข้าพเจ้าในการรู้จักที่จะแสดงออกทางภาวะอารมณ์ความรู้สึกจากภายในตนเองอย่างนับปล้น โดยทำงานสัมพันธ์ร่วมกับเทคนิคถึงพฤติกรรมการกระทำ อันทำหน้าที่เป็น “สารระนำ” สื่อถึงอาการทางสมาธิและความต่อเนื่องอย่างละเอียดอ่อนลักษณะหนึ่ง ตามเจตนาของเนื้อหาที่ข้าพเจ้าต้องการถ่ายทอด

ภาพที่ 10 ผลงานของ Mark Rothko

ชื่อผลงาน White over Red

ที่มา : H.W. Janson and Anthony F. Janson, *History of Art*, 6th ed. (Italy : Thames & Hudson, 2001), 817

⁸อิทธิพล ตั้งโฉลก, แนวทางการสอนและสร้างสรรค์จิตรกรรมขั้นสูง (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550), 48.

อิทธิพลจากผลงานศิลปะกรรม

Susan Rothenberg ศิลปินซึ่งเป็นที่ยอมรับและถูกจัดอยู่ในระดับแถวหน้าของวงการศิลปะแนวร่วมสมัยของอเมริกาในปัจจุบัน เธอเกิดและเติบโตในเมือง Buffalo รัฐ New York สหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1945 เป็นลูกสาวของครอบครัวที่มีพื้นฐานทางธุรกิจขายส่งอันมั่งคั่ง เธอเริ่มศึกษาศิลปะทางประติมากรรมที่มหาวิทยาลัย Cornell ในเมือง Ithaca รัฐ New York แต่ดูเหมือนเธอไม่พบพรสวรรค์ทางนี้ ต่อมาเธอจึงไปเรียนศิลปะที่ Corcoran ในกรีกอยู่ 5 เดือน แต่ก็ไม่ยินดีกับการเรียนที่นั่น เธอจึงกลับมา New York เพื่อทำงานในฐานะผู้ช่วยศิลปินในสตูดิโอของ Nancy Graves ผู้โด่งดัง ในปี ค.ศ. 1971 จุดนี้เองที่นับเป็นโชคซึ่งช่วยเบิกทางให้ Rothenberg มีย่างก้าวอันน่าเชื่อถือสู่เส้นทางแห่งโลกศิลปะ และในปี ค.ศ. 1973 ผลงานจิตรกรรมชุดม้าของเธอที่มีรูปร่างอย่างมนุษย์ผสมผสานอยู่ ก็ปรากฏออกมาเป็นครั้งแรกพร้อมได้รับการยกย่องจากเหล่านักวิจารณ์ในช่วงเวลานั้นว่า นี่คือการกลับมาของศิลปะ Figurative หรือการกำเนิดของ Figurative แนวใหม่ให้กับวงการศิลปะเลยทีเดียวนะ

อย่างไรก็ตาม ไม่ว่านักวิจารณ์จะนิยามผลงานของ Rothenberg เป็นแนวใดหรืออะไร แต่เธอก็ยังมุ่งมั่นสร้างสรรค์ผลงานศิลปะออกมาอย่างไม่ขาดสาย ซึ่งในปี ค.ศ. 1990 Rothenberg ก็เริ่มเคลื่อนไหวตนเองไปสู่ทิศทางการทำงานกับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ที่รัฐ New Mexico ที่ๆ ผลงานชุดต่อๆ มาของเธอ ได้แสดงลักษณะท่าทีอย่างเอ็กซ์เพรสชันนิสม์ชัดเจนมากขึ้น โดยเป็นการสะท้อนให้เห็นความชื่นชมของเธอที่มีให้กับศิลปินกลุ่มแอ็บสแตร็ก-เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ อย่าง Phillip Guston, Jackson Pollock, Willem De Kooning และ Clyfford Still มาอย่างต่อเนื่อง โดยสิ่งที่แสดงออกมาจากผลงานของเธอเป็นเครื่องยืนยันการสะท้อนดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ลักษณะเด่นในผลงานของ Rothenberg นั้นไม่พัวพันกับกาลเวลาใด เต็มไปด้วยรูปร่างและสัญลักษณ์อันเร้นลับ ผลงานหลายๆ ชุดของเธอดูประหลาดผิดธรรมดา กระนั้นสิ่งที่ดีที่สุดของเธอก็คือสิ่งง่ายๆ คู่มืออิสระในความเป็นตัวตนที่เธอถ่ายทอดออกมาตามสัญชาตญาณการสร้างสรรค์อันเกิดจากความแม่นยำของการสัมผัสรับรู้ ซึ่งเห็นได้จากสิ่งที่ถูกทำให้แตกหักออกเป็นชิ้นส่วนน้อยใหญ่กระจัดกระจายอยู่ในงาน เช่นบางส่วนของม้า สุนัข นก กะโหลก แขน ขา หรือซากสัตว์ต่างๆ ดูเชื่อมโยงกันยาก แต่กลับมีความเป็นเอกภาพอยู่ในอารมณ์ความรู้สึกเดียวกันได้อย่างมหัศจรรย์ นับเป็นศิลปินร่วมสมัยคนหนึ่งที่ทำให้อิทธิพลกับข้าพเจ้าที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแง่ของการค้นพบบุคลิกการแสดงออกทางตัวตนที่จริงใจและมีสุขุติของตัวเอง

ปัจจุบัน Rothenberg ยังคงเดินทางสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของเธอร่วมกับศิลปินคุณภาพร่วมสมัย Bruce Nauman คู่ชีวิตของเธออย่างต่อเนื่องในรัฐ New Mexico อีกทั้งตลอดช่วง

ชีวิตการทำงานศิลปะของเธอที่ผ่านมา ก็ได้รับทุนและเกียรติรางวัลจากโครงการและสถาบันทางศิลปะต่างๆ มากมายอีกด้วย

ภาพที่ 11 ผลงานของ Susan Rothenberg

ชื่อผลงาน Dominos-Hot

ที่มา : Susan Rothenberg, [Susan Rothenberg](http://www.speronewestwater.com) [Online], accessed 25 June 2008. Available from <http://www.speronewestwater.com>

ภาพที่ 12 ผลงานของ Susan Rothenberg

ชื่อผลงาน Galisteo Creek

ที่มา : Susan Rothenberg, [Susan Rothenberg](http://www.speronewestwater.com) [Online], accessed 25 June 2008. Available from <http://www.speronewestwater.com>

Anselm Kiefer อีกหนึ่งศิลปินร่วมสมัยแนวแอ็บสแตร็กเอ็กเพรสชันนิสต์จากฝั่งยุโรป เขาเป็นชายชาวเยอรมันเกิดเมื่อปี ค.ศ. 1945 ที่เมือง Donaueschingen ช่วงปี ค.ศ. 1966 เขาได้ละทิ้งการศึกษาเล่าเรียนทางกฎหมายในมหาวิทยาลัย Freiburg เพื่อที่จะเข้าศึกษาวิชาการทางศิลปะใน Karlsruhe Düsseldorf แทน Kiefer นั้นชอบที่จะสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมของเขาในขนาดใหญ่โตมาก และมักจะใช้รูปสัญลักษณ์แบบภาพถ่าย โดยต้องการสื่อถึงลักษณะที่ประหลาดประหลาดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเยอรมันช่วงศตวรรษที่ 20 โดยมีการลำดับเรียบเรียงสัญลักษณ์เชิงทัศน์ ที่มีความคิดเห็นถึงทิศทางอันน่าสลดใจของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมเยอรมัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคแห่งนาซี

ต่อมาในช่วงปี ค.ศ. 1970 ผลงานจิตรกรรมชุดทิวทัศน์ของเขา ซึ่งหยิบเอาเรื่องราวของความซ้าซากอันแสนน่าเบื่อของคนเยอรมันที่สิ้นหวังในชนบท มานำเสนอผู้ชมในแนวทางแบบเสียดสีสังคมอย่างที่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์เฉพาะตัวของเขานั้นเอง และในช่วงปี ค.ศ. 1980 Kiefer ก็สร้างสรรค์ผลงานที่ยึดเอาลักษณะทางกายภาพ มานำเสนอผ่านการใช้กลไกของทัศนียภาพและพื้นผิวที่ผิดไปจากปกติ ด้วยเนื้อเรื่องอย่างกว้างๆ ที่รวมไปถึงการอ้างอิงประวัติศาสตร์โบราณของชาวยิวและชาวอียิปต์ด้วย

จะเห็นได้ว่าผลงานการสร้างสรรค์ศิลปะของ Kiefer ส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่ค่อนข้างวิพากษ์วิจารณ์สังคมเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์สำคัญต่างๆ ที่เคยทำให้ผู้คนสังคมนั้นและโลกเกิดความโกลาหลและหตุ ดั้งนั้นอารมณ์และความรู้สึกที่ผู้ชมจะได้รับในสัมผัสแรกจากผลงานของเขา จึงเกี่ยวข้องกับแรงปะทะและความรุนแรงอันรู้สึกได้ในจิตใจของแต่ละคน ทั้งนี้ทั้งนั้นอาจด้วยลักษณะพิเศษของเทคนิคผสม (mixed technique) ของเขา ที่มีการนำเอาวัสดุหลากหลายชนิดมาปะติด (collage) เข้าด้วยกันตามประเด็นที่กำลังแสดงออกลงบนพื้นระนาบ อีกทั้งด้วยขนาดของผลงาน บรรยากาศและอารมณ์ที่เกิดจากการกระทำแบบเฉียบพลัน คุ้ยค้นและเค็ดเดี่ยวจากความรู้สึกของเขา ทำให้ภาพผลงานของ Kiefer คุ้ยพลัง เอาจริงเอาจังในสรรสาระของเรื่องราวที่เขาต้องการถ่ายทอดออกมาอย่างน่าทึ่ง

ข้าพเจ้านำเสนอข้อมูลและผลงานของศิลปิน Susan Rothenberg และ Anselm Kiefer โดยวิเคราะห์และแจกแจงให้เห็นถึงความเป็นมาและข้อเท็จจริงบางประการของพวกเขา ซึ่งเอื้ออำนวยความบันเทิงและเสริมอิทธิพลของแนวทางการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของข้าพเจ้าเองในระดับหนึ่ง ถึงแม้ว่าพวกเขาจะมีความแตกต่างกันทางพื้นฐาน ทัศนคติและจุดมุ่งหมายในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้ามีความชื่นชมและยกย่องพวกเขาไว้เป็นแบบอย่าง ซึ่งต่างไม่ได้อยู่ไปกว่ากันคือ การสร้างสรรค์ผลงานด้วยใจที่เป็นอิสระและเข้าใจแสดงออกในสิ่งที่ตนเป็น

ภาพที่ 13 ผลงานของ Anselm Kiefer

ชื่อผลงาน Nuremberg

ที่มา : Anselm Kiefer, Anselm Kiefer [Online], accessed 25 June 2008. Available from
[http : // www.ibiblio.org](http://www.ibiblio.org)

ภาพที่ 14 ผลงานของ Anselm Kiefer

ชื่อผลงาน Nigredo

ที่มา : Anselm Kiefer, Anselm Kiefer [Online], accessed 25 June 2008. Available from
[http : // www.ibiblio.org](http://www.ibiblio.org)

บทที่ 3

การดำเนินการสร้างสรรค์

การสร้างสรรค์คือ การทำให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นในโลกด้วยปัญญามนุษย์ สิ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้นต้องมีลักษณะเป็นต้นแบบในทางใดทางหนึ่ง ไม่ซ้ำกับสิ่งใดที่เคยมีอยู่แล้ว การสร้างสรรค์เป็นกระบวนการอิสระ ไม่เป็นทาสของสิ่งใด ไม่ว่าจะเป็นอารมณ์หรือปัญญา หรือลัทธิ หรือแบบอย่าง (Style) การสร้างสรรค์ต้องมีเสรีภาพ มีความนึกคิดอย่างอิสระ มีความริเริ่มและก้าวหน้า

การสร้างสรรค์ศิลปะหมายถึง การสรรหาหรือคิดค้นรูปทรงหรือหน่วย (Unit) ที่มีสาระต่อจุดหมายของการสร้างสรรค์และจัดระเบียบของหน่วยนั้น หรือหน่วยเหล่านั้นทำให้เกิดรูปทรงใหม่ขึ้นเป็นรูปทรงที่มีเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะตัวของศิลปิน (Individuality) เป็นต้นแบบ (Originality) และมีเอกภาพ การสร้างสรรค์ตรงข้ามกับการลอกเลียนแบบ (Imitation)

การสร้างสรรค์อาจกระทำได้ด้วยการใช้ธรรมชาติเป็นสื่อ ด้วยการเลือกสรร เพิ่มเติม ตัดทอน หรือแปรสภาพของธรรมชาติให้เป็นรูปทรงที่สามารถเป็นสื่อแสดงความหมาย ซึ่งได้แก่ อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด หรือจินตนาการของผู้สร้าง หรืออาจกระทำได้ด้วยการใช้รูปทรงที่สร้างขึ้นเอง จากการประสานกันของทัศนธาตุ ซึ่งได้แก่ เส้น น้ำหนัก ที่ว่าง สี และลักษณะผิว เพื่อแสดงอารมณ์ ความรู้สึก หรือความงามด้วยรูปทรงเอง โดยไม่ต้องให้รู้ว่าเป็นรูปทรงนั้นเป็นตัวแทนของสิ่งใดในธรรมชาติ¹

การแสดงออกทางอารมณ์ความรู้สึกผ่านรูปแบบทางศิลปะและทัศนศาสตร์ธรรมชาติ

ธรรมชาติ มีผลยิ่งใหญ่ต่อจิตใจมนุษย์ โดยเฉพาะกับพวกศิลปิน บางครั้งธรรมชาติเป็นผู้ควบคุมเราให้สร้างสรรค์ ดังกล่าว “ธรรมชาติ-ลมหายใจแห่งจิต” จึงถูกตั้งเป็นชื่อหัวข้อศิลปนิพนธ์ เหตุเพราะงานศิลปะชุดนี้สร้างขึ้นโดยใช้บรรยากาศทัศนศาสตร์ทางธรรมชาติ อันเป็นสื่อที่ปูพื้นฐานทางอารมณ์ได้ง่ายแก่ผู้พบเห็น ทั้งนี้เพื่อสื่อการแสดงออกโดยสมบูรณ์ถึงผลทางสภาวะจิตซึ่งเป็นนามธรรม

¹ชวลิต นิ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538), 307.

งานศิลปะทุกชิ้นจะต้องแสดงอะไรออกมาสักอย่างหนึ่ง มิฉะนั้นจะไม่ใช่งานศิลปะ จะเป็นเพียงรูปภาพหรือรูปปั้นธรรมดาเท่านั้น การแสดงออกไม่ได้เป็นตัวแทนหรือสัญลักษณ์ของความคิด (Idea) แต่มีความหมายในตัวของการแสดงออกนั้นโดยตรง ความกลัว ความเศร้า และความสุข ย่อมไม่ใช่สัญลักษณ์ของสิ่งใด

การแสดงออกนั้นมิใช่จะมีแต่ในคนหรือสิ่งมีชีวิตเท่านั้น ก้อนหิน สายน้ำ ตึกราม บ้านช่อง รอยพุทกัน หรือรูปทรงนามธรรม ก็ล้วนสามารถแสดงอารมณ์ให้เรารับรู้ได้เช่นเดียวกับร่างกายของมนุษย์เหมือนกัน การแสดงออกของวัตถุนี้ ตามข้อเท็จจริงแล้วย่อมเป็นไปได้ เพราะวัตถุไม่มีอารมณ์หรือความรู้สึกที่จะแสดง แต่จากประสบการณ์เกี่ยวกับการแสดงออกอารมณ์ของมนุษย์ที่เราทุกคนได้สะสมกันมา ทำให้เรารู้สึกไปได้เมื่อเห็นลักษณะบางอย่างในวัตถุนั้นเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิมของเรา เช่น เมื่อเราเห็นต้นหลิวที่โค้งกิ่งทุกกิ่งลงเบื้องล่าง เราจะรู้สึกว่าต้นหลิวนั้นแสดงความเศร้า ที่เป็นเช่นนี้เพราะร่างกายของคนที่มีอารมณ์เศร้าจะมีลักษณะโค้งงออย่างนั้น

การแสดงออกของอารมณ์หรือความรู้สึกทางศิลปะนั้น เกิดขึ้นเพราะศิลปินถูกกระตุ้นจากภายใน การกระตุ้นนี้อาจมาจากสิ่งเร้าภายนอก หรือจากธรรมชาติ คือ อารมณ์ภายในที่มาจากประสบการณ์ของประสบการณ์ และเมื่อศิลปินได้แสดงอารมณ์ดังกล่าวออกมาเป็นรูปทรง เป็นสี เป็นปริมาตรหรือเป็นวัสดุแล้ว จะรู้สึกสบายผ่อนคลายความเครียดลง เช่นเดียวกับคนทั่วไปจะรู้สึกสบายขึ้นเมื่อได้ระบายความรู้สึกบางอย่างออกมา หรือเมื่อได้ทำงานชิ้นหนึ่งสำเร็จลง²

มีศิลปินมากมายหลายลัทธิใช้ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติ เสนอแนวทางการทำงานศิลปะในแนวต่างๆ กัน ดังตัวอย่างต่อไปนี้ Van Gogh และ Edvard Munch ศิลปินที่ทำงานในแนว Expressionism เขียนภาพทิวทัศน์อย่างที่เขาารู้สึก เนื้อหาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของศิลปิน ถ่ายทอดความรู้สึกและความหมายลึกๆ ไว้ในภาพ ภาพธรรมชาติของศิลปินทั้งสองคนนี้ มักออกมาในลักษณะภาพที่ใช้สีตัดกันรุนแรง สีแปร่งวน รูปทรงในภาพบิดเบี้ยวไปตามอารมณ์ เช่น Van Gogh ได้บิดเบือนรูปโบสถ์ ต้นไม้ ดวงดาว ส่วน Edvard Munch มีการใช้สัญลักษณ์ประกอบควบคู่ไปกับภาพทิวทัศน์ อย่างไรก็ตามผลงานของศิลปินทั้งสองมีเป้าหมายเพื่อ สะท้อนถึงอารมณ์ความรู้สึกภายใน โดยผ่านรูปแบบทิวทัศน์ด้วยการใช้เส้น สี และรูปทรงที่สร้างขึ้นเป็นตัวบ่งบอกอารมณ์นั้น

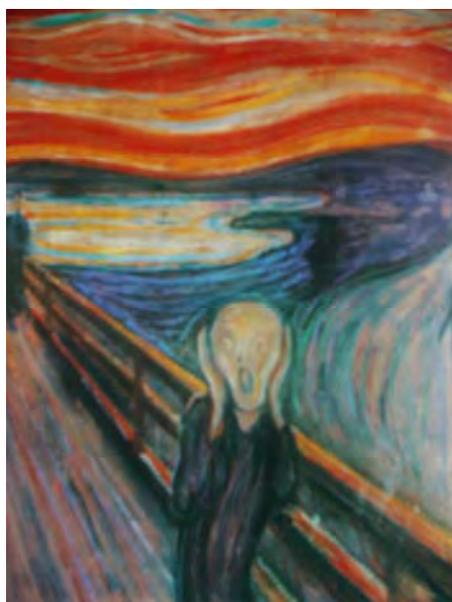
²ชูลุด นัมเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538), 214.

ภาพที่ 15 ผลงานของ Vincent Van Gogh

ชื่อผลงาน Wheat Field and Cypress Trees

ที่มา : H.W. Janson and Anthony F. Janson, History of Art, 6th ed. (Italy : Thames & Hudson, 2001), 744.

ภาพที่ 16 ผลงานของ Edvard Munch

ชื่อผลงาน The Scream

ที่มา : H.W. Janson and Anthony F. Janson, History of Art, 6th ed. (Italy : Thames & Hudson, 2001), 752.

Dali และ Chirico ศิลปินในแนว Surrealism นิยมใช้ทิวทัศน์เป็นฉากหลัง ในภาพหลายภาพของ Dali มีฉากหลังเป็นความกว้างไกลของฟ้า ดิน ส่วน Chirico นิยมเขียนภาพสถาปัตยกรรมกรีก โรมันร้าง อยู่ในโครงสร้างของภาพคือฟ้า ดิน เช่นกัน ศิลปินสองคนนี้ไม่ได้บิดเบือนธรรมชาติด้วยสี เส้น หรือรูปทรงให้บิดเบี้ยว แต่ใช้ธรรมชาติเป็นส่วนประกอบสำคัญในการช่วยเสริมความนึกฝัน มีความลึกและกว้างไกล มีแสงเงา ที่ให้ความรู้สึกเยียบเหงาร้างไร้ผู้คน ที่สำคัญคือมีลักษณะเป็นจริง มีจิตวิญญาณมีความรู้สึกแฝงอยู่ จนมีการเรียกภาพทิวทัศน์ของศิลปิน Surrealism ว่า “Landscape of Soul”

ภาพที่ 17 ผลงานของ Salvador Dali

ชื่อผลงาน The Persistence of Memory

ที่มา : H.W. Janson and Anthony F. Janson, History of Art, 6th ed. (Italy : Thames & Hudson, 2001), 799.

ภาพที่ 18 ผลงานของ Giorgio De Chirico

ชื่อผลงาน The Poet's Pleasures

ที่มา : Walter Schurian, Fantastic Art, (Cologne : Taschen, 2005), 46.

ดังนั้น ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติที่ข้าพเจ้าวาดขึ้น จะไม่ใช่ภาพทิวทัศน์ธรรมชาติตามปกติที่ เคยพบเห็นอีกต่อไป ข้าพเจ้าได้สร้างสิ่งทีนอกเหนือไปจากที่ธรรมชาติมีอยู่ ให้เป็นไปตามอารมณ์ ความรู้สึกที่ตนเองต้องการ อันเป็นลักษณะของผลงานศิลปะแนวหนึ่ง ที่ข้าพเจ้าใช้ศึกษาค้นคว้า และวิเคราะห์เพื่อสามารถชี้แนะ และเป็นแรงกระตุ้นทางแนวคิดในงานศิลปนิพนธ์ชุดนี้ได้

ขอบเขตของการสร้างสรรค์

ขอบเขตของการปฏิบัติงานศิลปะจะประกอบด้วยรูปแบบ เนื้อหา เทคนิควิธีการ ดังต่อไปนี้

เนื้อหา

กล่าวถึงสาระสำคัญของทิวทัศน์ธรรมชาติในสภาวะหนึ่งของจิต ที่มีลักษณะเป็น นามธรรม คือ เนื้อหาที่ได้ประมวลจากอารมณ์ความรู้สึกภายในจากจิตใจที่เกิดจากธรรมชาติอัน บริสุทธิ์ภายนอก ซึ่งประกอบไปด้วยรูปลักษณะทางกายภาพต่างๆ รวมถึงการมีอยู่ของสื่อสัมผัส อื่นๆ ร่วมอยู่ เช่น รูป แสง สี เสียง กลิ่น ความเจ็บ ความมืด ความสลับ ความสัจหรืออุณหภูมิจน ความร้อน ความชื้น ความเย็น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีผลให้เกิดความต้องการที่จะถ่ายทอดอารมณ์การ รับรู้เช่นนั้น โดยแปรเป็นความหมายของลักษณะเฉพาะทางบรรยากาศอันผสมผสานไว้ด้วยปรัชญา แห่งการมีชีวิต สมานและสัมผัสแห่งความว่าง ซึ่งถือเป็นด้านหนึ่งของการแสดงออกมาเป็นผลงาน ศิลปะอย่างเฉพาะตัว ศิลปะชุดนี้ คือ การสร้างภาพที่มีที่มาจากธรรมชาติโดยใช้ส่วนประกอบต่างๆ ทางทัศนธาตุของศิลปะ ผ่านกระบวนการทางจิตรกรรม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายแห่งเนื้อหา คือ การ แสดงอารมณ์ความรู้สึกจากจิต

รูปแบบ

โดยรวมแล้วคือลักษณะของงานแนวกึ่งนามธรรม การลดทอนหรือลดความคมชัดทาง ลักษณะของรูปทรงรูปร่างต่างๆ ให้กลมกลืนเข้าไปในบรรยากาศที่ดัดแปลงความเป็นสีสัน บรรยากาศไปตามอารมณ์ความรู้สึกและแนวความคิดของข้าพเจ้าเป็นหลัก คือ ลักษณะของสภาพ บรรยากาศ ความรู้สึกเจ็บ สงบ สมาน ว่าง ผ่อนคลาย สบายใจ ฯลฯ ที่ได้ถูกผสมผสานระหว่าง รูปธรรมและนามธรรม ตามแนวความคิดเมื่อได้รับรู้สัมผัสเข้ากับธรรมชาติบริสุทธิ์ดังกล่าว

รูปทรงในธรรมชาติเป็นจุดบันดาใจ เป็นแนวเรื่องต่างๆ ที่จะนำมาสร้างสรรค์งานได้อย่างไม่จำกัด แต่รูปทรงในธรรมชาติไม่ใช่รูปทรงที่มีความหมายสมบูรณ์ ศิลปินจะต้องเลือกใช้และคลี่คลายไปตามจุดหมายของตน ถ้าเน้นเรื่องหรือแนวเรื่องโดยไม่พัฒนารูปทรง งานก็จะเป็นภาพประกอบเรื่อง ถ้าเน้นรูปทรงโดยไม่ศึกษาแนวเรื่องจากธรรมชาติ งานก็มีเพียงเปลือก ถ้าเน้นอารมณ์โดยไม่เข้าใจรูปทรงดีพอจะเป็นเพียงการแสดงละคร ผู้ศึกษาควรเดินสายกลาง คือ ศึกษาจากธรรมชาติ เพื่อเข้าใจรูปทรงและอารมณ์พร้อมกัน ไปด้วยกับการแสดงออกของอารมณ์อย่างอิสระ หรือสร้างรูปทรงขึ้นเองอย่างเสรี³

เทคนิค

ใช้สีน้ำมันและกระบวนการกึ่งพฤติกรรม เช่น การระบาย การเช็ด การถู การขัด การล้าง ออกคล้ายกับการทำความสะอาดลงบนผ้าใบ เพื่อแสดงลักษณะเฉพาะของบรรยากาศและเปิดเผยการมีอยู่และไม่มีอยู่ตามวัตถุประสงค์ และกำหนดขนาดของผลงานโดยให้ขึ้นอยู่กับภาพร่างของผลงานแต่ละชิ้นที่มีความเหมาะสมตามความหมายทางความรู้สึกที่ต้องการสื่อแสดงออกมา

สำหรับข้าพเจ้า เทคนิคกลับมีความสำคัญถูกแปรเปลี่ยนจากการเป็นเพียง “เครื่องมือ” หรือ “สื่อ” กลายเป็น “เนื้อหา” และ “สาระ” ของผลงาน โดยมีจุดเริ่มต้นจากศิลปินกลุ่มแอ็บสแตร็ก เอ็กซ์เพรสชันนิสม์ หรืออาจจะถูกเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า แอ็กชัน เพ้นติ้ง (Action Painting) โดยเฉพาะชื่อหลังนี้บ่งบอกถึงความหมายว่า “การกระทำ” ของศิลปิน คือ “สาระ” ของผลงาน เพราะอาการกิริยาและการกระทำทุกอย่างในขณะที่ทำงานของศิลปินได้กลายเป็นเทคนิควิธีการเฉพาะที่เอื้ออำนวยให้การแสดงออกของอารมณ์ความรู้สึกจากภายในหลังไหลออกมาได้ฉับพลัน ต่อเนื่อง ตรงออกจากใจอย่างอัตโนมัติ และไร้สำนึก เทคนิคเฉพาะตัวของศิลปินแต่ละคนในกลุ่มนี้จึงไม่เพียงแต่ก่อให้เกิดแบบอย่างเฉพาะตัว เป็นเอกลักษณ์จนเป็นเสมือนลายเซ็นของศิลปินเท่านั้น แต่เทคนิคนี้เป็นปัจจัยสำคัญของการแสดงสภาวะจิตออกมาได้อย่างบริสุทธิ์และจริงแท้ออกมาได้ อันเป็นการแสดงให้เห็น “ตัวตน”⁴

ขั้นตอนของการสร้างสรรค์

ขั้นตอนในการปฏิบัติงานการสร้างสรรค์ของข้าพเจ้าแบ่งได้ 5 ข้อ ดังต่อไปนี้

³ ชลูด นุ่มเสมอ, องค์ประกอบของศิลปะ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, 2538), 297.

⁴ อธิพล ตั้งโณลก, แนวทางการสอนและสร้างสรรค์จิตรกรรมชั้นสูง (กรุงเทพฯ : อมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550), 85.

1. การค้นคว้าข้อมูลภาพทั้งจากการเดินทางออกไปสำรวจจากสถานที่จริงแล้วเก็บบันทึก รวมไปถึงการค้นหาปรัชญาทางความคิดตามหลักพระพุทธศาสนาเพิ่มเติม
2. ทำการสังเกตและศึกษาตนเองในด้านของอารมณ์ความรู้สึก รวมถึงความคิดต่อการสัมผัสรับรู้ภาวะของธรรมชาติในบรรยากาศนั้นๆ อันมีผลต่อภาวะทางความรู้สึกและความคิดภายในจิตใจ
3. ขั้นตอนของการทดสอบทำภาพร่างของผลงานแต่ละชิ้นก่อน เพื่อศึกษาหาความเหมาะสมและความสมบูรณ์ที่ดีที่สุด ก่อนนำมาพัฒนาต่อในขั้นของการสร้างสรรค์ผลงานจริง
4. จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เช่น ฝ่าใบ เฟรม สีน้ำมัน พู่กัน จานสี สารเคมีต่างๆ ที่ใช้ในการผสม กระดาษทิชชู ฟองน้ำ ผ้าซับ ฯลฯ ให้พร้อมเพื่ออำนวยความสะดวกและความต่อเนื่องของการสร้างงาน
5. ขั้นตอนในการลงมือสร้างผลงานจริง โดยการใช้เวลาในการกระทำให้ต่อเนื่องที่สุด ตั้งแต่การขึ้นรูปไปจนถึงระยะเวลาของการควบคุมความงามทางทัศนศิลป์ให้เกิดผลสำเร็จในภาพตามแนวความคิดจนสมบูรณ์

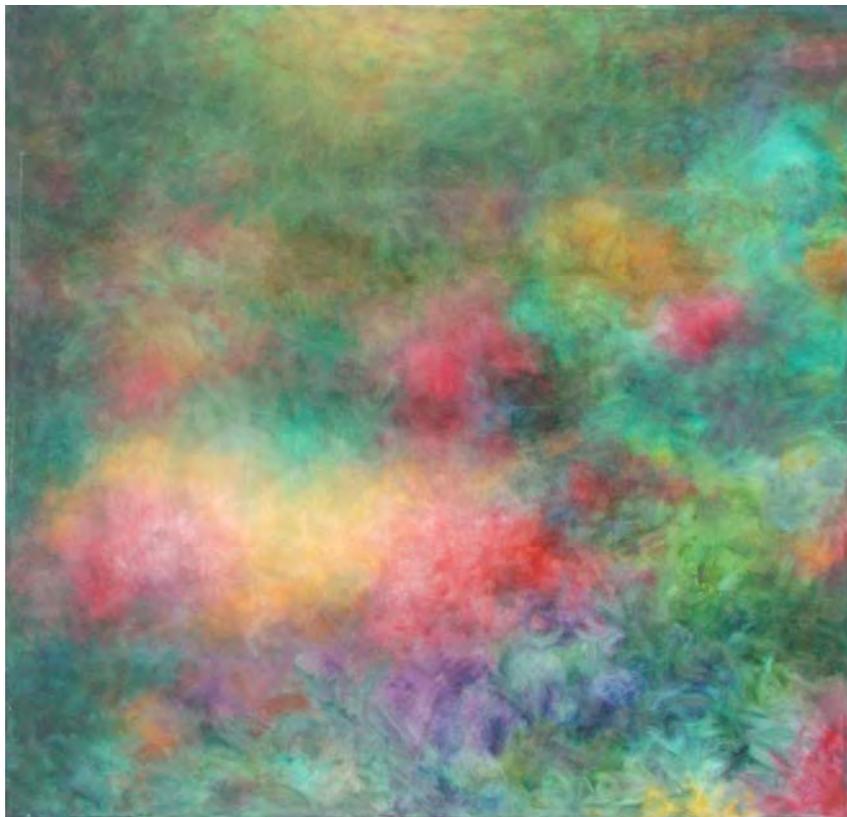
วิธีการสร้างสรรค์

วิธีการปฏิบัติงานการศึกษาและสร้างสรรค์ศิลปะของข้าพเจ้า ดังต่อไปนี้

วิธีการที่ 1	ค้นหาข้อมูลทั้งทางตรงคือ การเข้าไปใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติและจากเอกสารต่างๆ
วิธีการที่ 2	การฝึกสมาธิ เพื่อพิจารณาไตร่ตรองความคิด ความรู้สึกรวมถึงความเคลื่อนไหวภายในจิตใจของตนเอง ต่อบริบทของธรรมชาติเชิงความหมายในแง่ของนามธรรม
วิธีการที่ 3	อ่านหนังสือเกี่ยวกับหลักธรรม ศาสนาและจิตวิทยาต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ สังเกตและบันทึกความคิดของตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ได้แนวความคิดที่ชัดเจนที่สุดออกมา
วิธีการที่ 4	เริ่มขั้นตอนการทดสอบทำภาพร่าง จากอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นๆ
วิธีการที่ 5	ศึกษารูปแบบของจิตรกรรมในภาวะกึ่งนามธรรม คือระหว่างกายภาพของวัตถุที่รับรู้ได้ กับภาวะของบรรยากาศแห่งจิตที่สัมผัสได้

ภาพที่ 20 การเดินทางสำรวจและสังเกตพื้นที่ธรรมชาติจริง

ภาพที่ 21 แสดงภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 1

ภาพที่ 22 แสดงภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 2

ภาพที่ 23 แสดงภาพร่างผลงานแนวทดลอง ตัวอย่างที่ 3

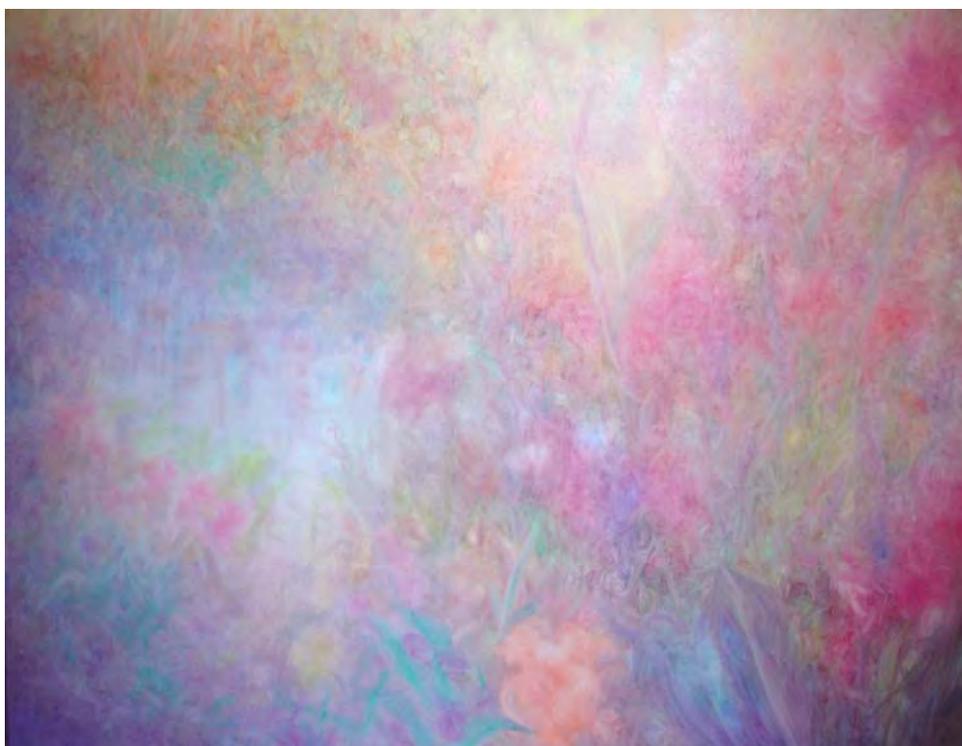
ภาพที่ 24 แสดงภาพร่างผลงานแนวทอลอง ตัวอย่างที่ 4

ภาพที่ 25 แสดงภาพร่างผลงานแนวทอลอง ตัวอย่างที่ 5

ภาพที่ 26 แสดงภาพการปฏิบัติงานจริง ขั้นที่ 1

ภาพที่ 27 แสดงภาพการปฏิบัติงานจริง ขั้นที่ 2

ภาพที่ 28 แสดงภาพการปฏิบัติงานจริง ชั้นที่ 3

อุปกรณ์ใช้ในการสร้างสรรค์

อุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติงานศิลปะ มีดังนี้

1. สีน้ำมัน สารผสมต่างๆ
2. ฝ้ายใบ เฟรม
3. พู่กัน จานสี
4. กระจกทึบ, ฟองน้ำ, ฝ้ายและอุปกรณ์ที่เอื้อในการจับ, เช็ด, ถูหรือขูดลอก
5. กล้องถ่ายรูป
6. ข้อมูลจากวัตถุ หนังสือ นิตยสารต่างๆ

ภาพที่ 29 แสดงภาพอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างสรรค์ผลงาน

องค์ประกอบในการสร้างสรรค์

องค์ประกอบในการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมของข้าพเจ้า เป็นการผสมผสานรวมเข้าด้วยกันอย่างสมดุลของทัศนธาตุต่างๆ เพื่อให้ผลงานมีความสัมพันธ์กลมกลืนกันอย่างมีเอกภาพ ให้เกิดสุนทรียภาพความงามทางอารมณ์ความรู้สึก และถ่ายทอดแนวความคิดที่ต้องการนำเสนอได้

ทัศนธาตุ (Visual Elements) ต่างๆ สามารถจำแนกออกเป็นส่วนๆ ดังนี้คือ

1. บรรยากาศ (Atmosphere) พื้นที่ว่าง (Space)

ในผลงานศิลปะนิพนธ์ของข้าพเจ้า พึงพิงบรรยากาศและความเป็นพื้นที่ว่างสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกตามเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอเป็นหลัก เนื่องจากเนื้อหาโดยรวมถ่ายทอดถึงภาวะที่มีความเป็นนามธรรมค่อนข้างสูง เกี่ยวข้องกับความคิดความอ่านที่สถิตอยู่ในระดับของจิตใจและเป็นภาวะที่มีอยู่จริงในชีวิตของเรา ดังนั้นบรรยากาศและพื้นที่ว่างที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นมาจึงมีเป้าหมายที่จะโน้มนำอารมณ์ความรู้สึกของผู้ดู ให้สัมผัสรับรู้ถึงความสุขสงบ ความอิสระ ผ่อนคลายมีสมาธิ ตลอดจนรู้สึกถึงความนุ่มนวลแผ่วเบา ความสว่างบริสุทธิ์และความเรื่อรแบบอุดมคติบางอย่างที่บ่งบอกภาวะจิตใจแบบสุคติ แม้อาจดูไม่สมจริงตามธรรมชาตินัก

ทั้งนี้เพื่อมุ่งเน้นถึงอารมณ์ความรู้สึกด้วยเห็นพ้องแล้วกับแนวทางอย่างพุทธธรรม ที่ช่วยให้ข้าพเจ้าสามารถสร้างบรรยากาศแห่งความสุขในจิตใจ พร้อมกับการมีพื้นที่ว่างในความคิดเพื่อสามารถที่จะรวบรวมสติปัญญาใหม่ให้กับทิศทางการดำเนินชีวิตต่อไป ซึ่งข้าพเจ้าได้สื่อแสดงไว้ด้วยบรรยากาศและพื้นที่ว่างอันสอดคล้องกับสาระดังกล่าว

ภาพที่ 30 แสดงลักษณะบรรยากาศทางอารมณ์ความรู้สึกและพื้นที่ว่าง

2. สี (Colors) แสง (Light)

สีคือส่วนประกอบหลักและสำคัญสำหรับการสร้างสรรค์ผลงานศิลปนิพนธ์ของข้าพเจ้า เพราะสีสามารถเป็นตัวแทนสื่อแสดงอารมณ์ความรู้สึกได้มากมาย ข้าพเจ้าชื่นชอบการนำสีต่างๆ มาใช้ให้เหมาะกับความรู้สึกของตัวสีนั้นๆ เทคนิคการใช้สีในผลงานข้าพเจ้ายังทำหน้าที่เป็นแสงอยู่ในตัวมันเองอีกด้วย เพราะแสงที่ปรากฏนั้นมีลักษณะเฉพาะที่ไร้กาลเวลาและสามารถแทนค่าทางมิติอันลุ่มลึกและงดงามของจิตใจ ข้าพเจ้ายังนิยมใช้สีด้วยวิธีการแบบสดโดยไม่นำสีใดมาผสมกัน เช่นเดียวกับกับสีของแสงขั้นที่ 1 ในธรรมชาติทั้ง 7 สี เมื่อปล่อยให้ผสมกันเองโดยสายตาผู้ดู ก็จะเกิดแสงสีอื่นมากขึ้นในขั้นที่ 2 และ 3 ดังนั้นแสงสีในผลงานจึงเป็นแสงสีที่เกิดจากการควบคุมปริมาณของธาตุสีนั้นๆ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการประสมสีกันของสายตาอีกด้วย

ภาพที่ 31 แสดงลักษณะของสีและแสงที่เกิดจากเทคนิค

3. เส้น (Line) ร่องรอย (Trace)

เส้นและร่องรอยเป็นอีกสิ่งหลักในผลงานข้าพเจ้า ล้วนเกิดจากภาวะอารมณ์ความรู้สึกซึ่งเคลื่อนไหวแบบจับปล้นและเด็ดเดี่ยวในทิศทางที่ต้องการควบคุม หากมีการซ้ำนั้นหมายถึงเจตนาในการเน้นส่วนใดก็ตาม ให้มีภาวะของการนิ่งสถิตอยู่กับบางสิ่งจากชั่วขณะหนึ่งในสมาธิ ทั้งเส้นและร่องรอยเหล่านี้คือเครื่องบ่งชี้สภาพจิตใจของข้าพเจ้า ณ ช่วงเวลานั้นๆ ได้เป็นอย่างดี เพราะทุกเส้นทุกร่องรอยแสดงถึงแนวทางพฤติกรรมที่ถูกส่งตรงมาโดยสภาวะจิตในขณะนั้น ว่านิ่งสงบ สุข สนุก หรือเครียด เหนื่อย ทุกข์ มากน้อยอย่างไร เส้นและร่องรอยจึงเป็นอีกองค์ประกอบที่ช่วยสนับสนุนเนื้อหาที่ข้าพเจ้าต้องการถ่ายทอดให้ปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 32 แสดงการทำงานของเส้นและร่องรอยที่เคลื่อนไหว

4. รูปร่าง (Shape) รูปทรง (Form)

รูปร่างรูปทรงที่ปรากฏในผลงานยังคงอิงลักษณะทางกายภาพของธรรมชาติอยู่บ้าง แต่ไม่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ใดแฝง เป็นเพียงทัศนธาตุทางศิลปะที่นำมาปรับใช้พื้นที่ระนาบไม่ให้อ่างจนเกินไป และช่วยเป็นแนวที่อยู่ของกลุ่มสีต่างๆ เพื่อเน้นเข้าสู่เนื้อเรื่อง อย่างไรก็ตามรูปร่างรูปทรงเหล่านี้อาจทำหน้าที่เช่นเดียวกับน้ำ เพราะช่วยเป็นสื่อเชื่อมโยงมิติระหว่างรูปธรรมและนามธรรมในผลงาน ชี้อวนให้เกิดการรับรู้เกี่ยวกับบางอย่างที่อาจมีนามแต่ไม่มีรูปหรืออาจมีรูปแต่ไม่มีนาม และสามารถเกิดแง่มุมที่เปิดได้กว้างกว่าการเป็นบริบทใดบริบทเดียว

ภาพที่ 33 แสดงลักษณะของรูปร่างและรูปทรงที่ปรากฏ

บทที่ 4

การพัฒนาและคลี่คลายผลงาน

ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะของข้าพเจ้าได้มีการทดลอง แก่ไข และพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานมาอย่างต่อเนื่อง ทั้งความคิด รูปแบบ เทคนิคที่เลือกใช้ การสร้างสรรค์ผลงานของข้าพเจ้ามีแนวทางการพัฒนาเป็น 3 ระยะดังนี้

ระยะที่ 1 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2548 - 2549

การสร้างสรรค์ผลงานในระยะนี้ เป็นแนวคิดขั้นต้นเกี่ยวกับความประทับใจโดยตรงที่มีต่อสภาพในธรรมชาติ ซึ่งต้องการสะท้อนให้เห็นสภาวะภายในจิตใจของข้าพเจ้าที่มีความชื่นชอบสนุกและหลงใหลในสีสันบรรยากาศจากสภาพธรรมชาติภายนอก จึงถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกที่เกิดจากแรงปะทะทางสายตาในความงามความมหัศจรรย์นั้นๆ ด้วยการสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะและแสดงออกมาในลักษณะกึ่งนามธรรมโดยอาศัยรูปร่างรูปทรงต่างๆ ในธรรมชาติเป็นสื่อกลาง นำให้ผู้ชมเข้าสู่เนื้อเรื่องของธรรมชาติ โดยเน้นลักษณะทางอารมณ์ความรู้สึกอันดื่มด่ำประทับใจในความงดงามนั้นด้วยบรรยากาศของแสงสีแบบต่างๆ ที่จะช่วยเพิ่มรสสัมผัสต่อผู้ชมได้มากขึ้น

ผลงานในระยะที่ 1 นี้ ให้ความสำคัญกับรูปแบบและสีสันบรรยากาศที่ดูเกินจริงแต่ยังไม่มีเนื้อหาเชิงปรัชญาหรือประเด็นใดแทรกอยู่มากนัก อีกทั้งในด้านของการสร้างเทคนิคเพื่อให้สอดคล้องสัมพันธ์กับบุคลิกของตนเองก็ยังคงมีความลังเลไม่แน่ใจ ทำให้ผลงานในช่วงนี้ดูเหมือนจะมีทิศทางแต่ยังขาดจุดมุ่งหมายทางเนื้อหาที่ชัดเจนอย่างแท้จริง

ภาพที่ 34 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 1

ภาพที่ 35 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 2

ภาพที่ 36 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 3

ภาพที่ 37 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 4

ภาพที่ 38 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 5

ภาพที่ 39 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 6

ระยะที่ 2 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2549 – 2550

จากปัญหาที่เกิดขึ้นในการสร้างสรรค์ผลงานระยะที่ 1 ข้าพเจ้าได้ต่อยอดแนวความคิด และทำการปรับปรุงแก้ไขในเรื่องของรูปแบบ วิธีการที่จะนำมาใช้ในผลงานระยะที่ 2 โดยได้ทำการปรับเปลี่ยนมุมมอง พร้อมกับค้นคว้าทดลองเพิ่มเติมในเรื่องของสีและบรรยากาศ อีกทั้งในด้านของเทคนิคเฉพาะที่เลือกใช้ทำหน้าที่เป็นสาระนำอย่างหนึ่งรวมไปถึงการวางองค์ประกอบของภาพ โดยคลี่คลายความเป็นรูปร่างและรูปทรงให้ทำงานน้อยลง เน้นเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญและน่าสนใจ ให้นำเสนอ ชัดเจนและส่งผลกระทบต่อความรู้สึกได้มากยิ่งขึ้น ซึ่งผลงานช่วงนี้ให้ความสำคัญกับการสำรวจจิตใจของตนเองมากขึ้น เริ่มแสดงตัวตนที่สัมผัสได้กับภาวะของจิตเดิมแท้ จึงเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดที่ว่า เมื่อเข้าหาธรรมชาติก็ย่อมค้นพบชีวิต และชีวิตจึงพบว่าธรรมชาตินั้นคือลมหายใจเดียวของจิต

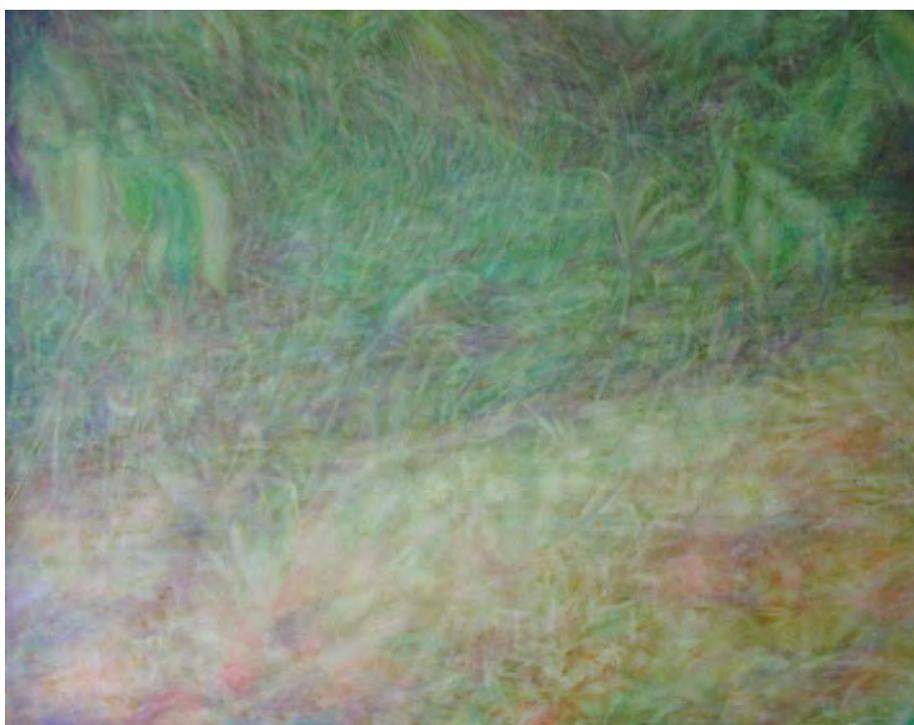
ผลงานในระยะที่ 2 นี้ องค์ประกอบทางศิลปะคือทัศนธาตุต่างๆ ที่นำมาใช้ยังค่อนข้างขาดๆ เกินๆ อยู่บ้าง เทคนิคในการเชิดดูเพื่อสร้างลักษณะพิเศษทางบรรยากาศยังทำงานได้ไม่สมบูรณ์นัก อย่างไรก็ตาม ภายใต้งานในระบะนี้ก็สามารถตอบสนองแนวความคิดที่ต้องการถ่ายทอดได้มากขึ้นในบางส่วนแล้ว ผลงานในช่วงท้ายของชุดนี้ข้าพเจ้าจึงนำไปพัฒนาสู่ผลงานชุดวิทยานิพนธ์ต่อไป

ภาพที่ 40 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 7

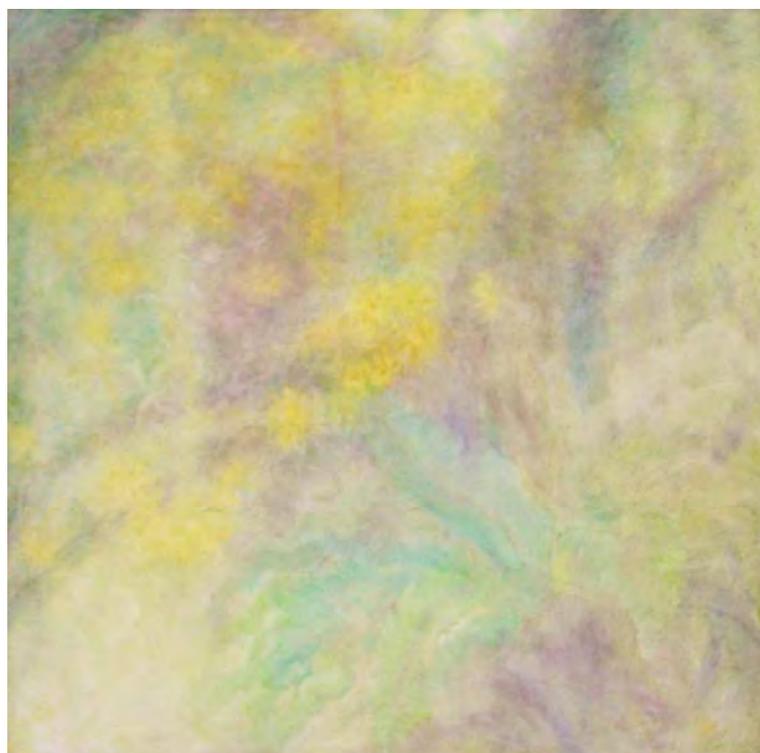
ภาพที่ 41 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 8

ภาพที่ 42 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 9

ภาพที่ 43 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 10

ภาพที่ 44 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 11

ภาพที่ 45 ผลงานก่อนวิทยานิพนธ์ ชั้นที่ 12

ผลงานชุดวิทยานิพนธ์ ปีการศึกษา 2550 – 2551

ผลงานวิทยานิพนธ์ชุด “ธรรมชาติ – ลมหายใจแห่งจิต” แสดงให้เห็นถึงความหมายและคุณค่าของจิตใจที่แท้จริงอันมีอยู่แล้วที่จิตเดิมแท้ในมนุษย์ทุกคน หากเพียงมนุษย์จะสัมผัสภาวะแท้ดังกล่าว โดยสามารถพบได้จริงในธรรมชาติซึ่งมอบไว้เป็นของขวัญอันแสนวิเศษให้แก่เราคิดตัวกันมาทุกคนคือธรรมชาติภายในรวมทั้งธรรมชาติภายนอกด้วย ซึ่งบันดาลใจให้ข้าพเจ้าเกิดความเข้าใจพอที่จะแสดงออกโดยการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะเพื่อถ่ายทอดความดี ความจริงและความงามของธรรมชาติอันยิ่งใหญ่ เป็นการรวบรวมความคิด รูปแบบตลอดจนกระบวนการต่างๆ ในการสร้างสรรค์ซึ่งนับว่าเป็นสรุปผลของความคิดและการแสดงออก

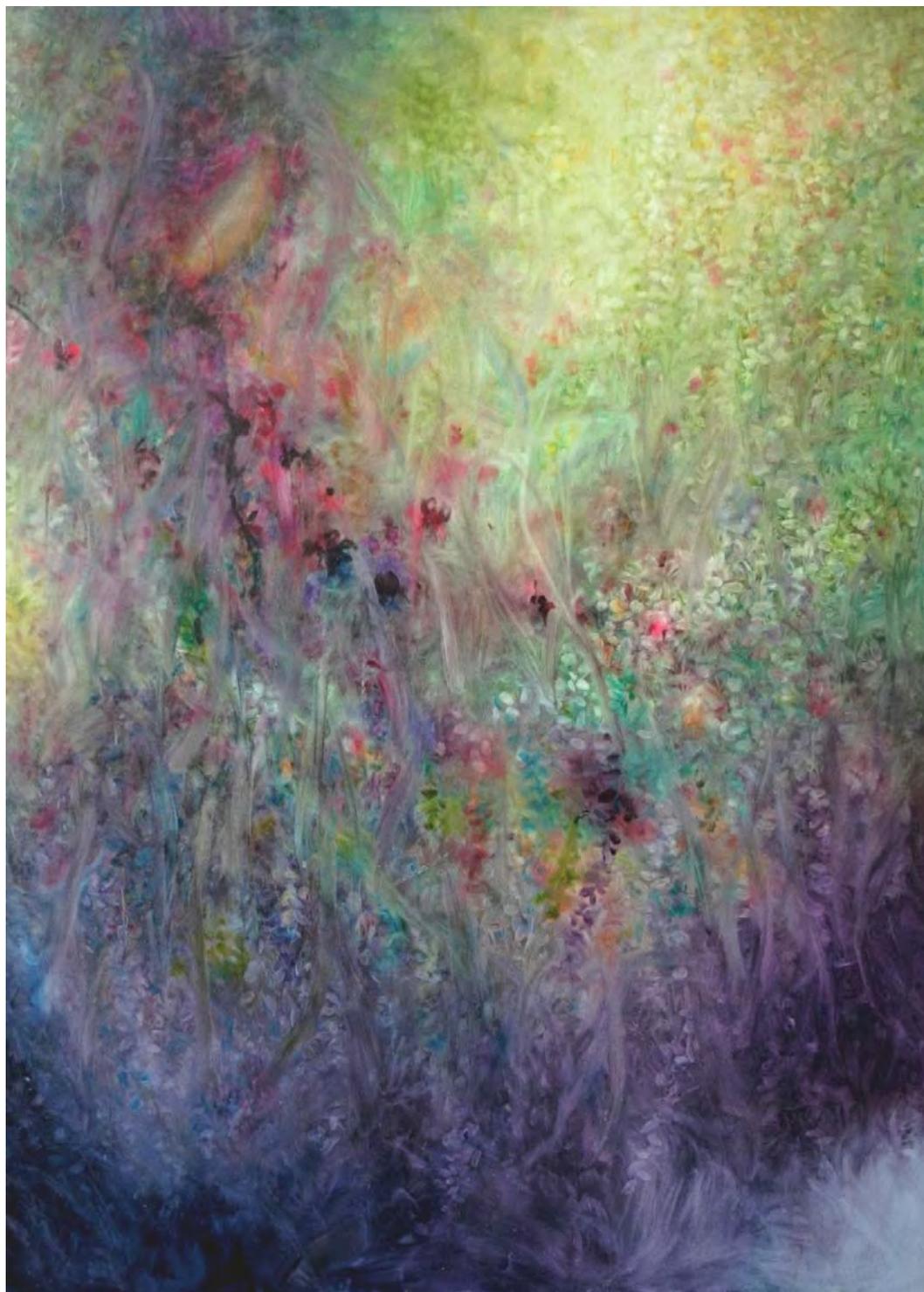
ผลงานชุดนี้นำเสนอทั้งเนื้อหา รูปแบบและเทคนิคที่สัมพันธ์ต่อกันตามแนวความคิด ซึ่งเน้นลักษณะทางธรรมชาติอันอบอวลไปด้วยอารมณ์ความรู้สึกแบบพุทธะ ออกมาได้ชัดเจนตรงตามจุดมุ่งหมายกว่าผลงานที่ผ่านมา การประสานสอดคล้องกันระหว่างความเป็นรูปธรรมและนามธรรมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นในผลงาน บรรยากาศและลักษณะทางสुकติที่ปรากฏมีความเป็นเอกภาพและสามารถแสดงออกถึงความเข้าใจทางพุทธภาวะในระดับที่เหมาะสม

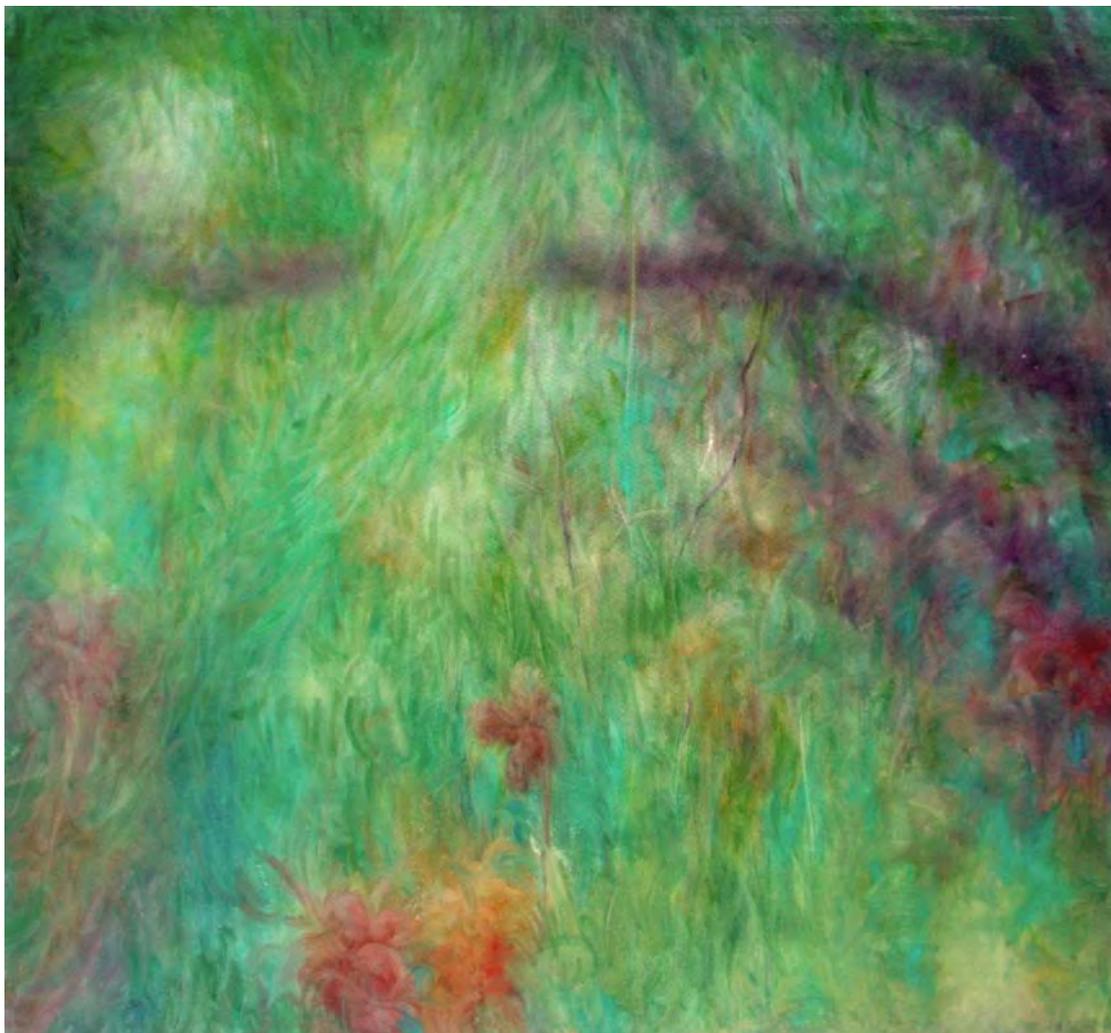
ภาพที่ 46 ผลงานวิฑยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 1 (ขนาด 140 x 150 ซม.)

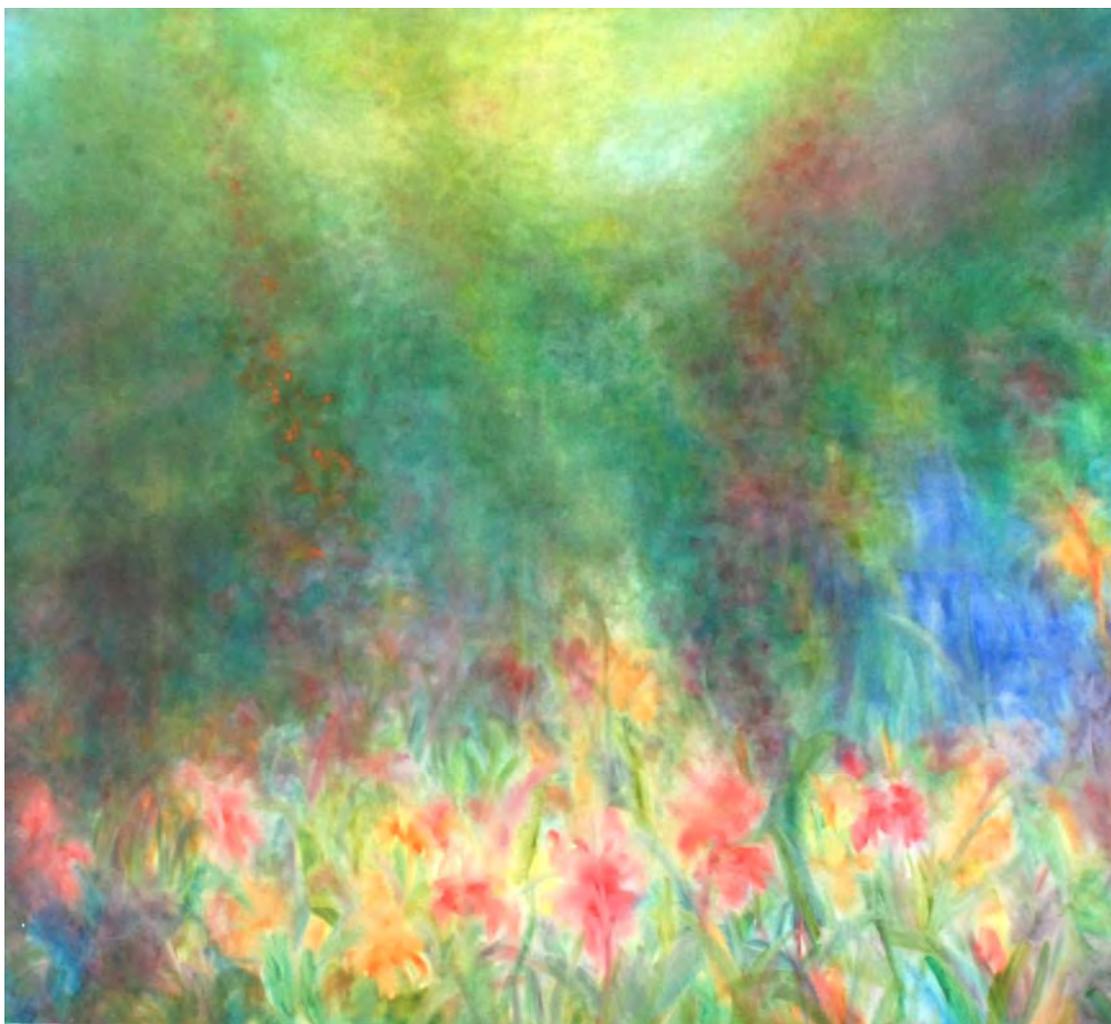
ภาพที่ 47 ผลงานวิทย์านิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 2 (ขนาด 130 x 150 ซม.)

ภาพที่ 48 ผลงานนิทานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 3 (ขนาด 140 x 180 ซม.)

ภาพที่ 49 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 4 (ขนาด 150 x 150 ซม.)

ภาพที่ 50 ผลงานวิฑยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 5 (ขนาด 150 x 150 ซม.)

ภาพที่ 51 ผลงานวิฑยานิพนธ์ ธรรมชาติ ลมหายใจแห่งจิต 6 (ขนาด 150 x 150 ซม.)

ภาพที่ 52 ผลงานวิทยานิพนธ์ ธรรมชาติ สมหาใจแห่งจิต 7 (ขนาด 140 x 190 ซม.)

ภาพที่ 53 ผลงานนิทรรศานีพจน์ ธรรมชาติ ธรรมชาติ ใจแห่งจิต 8 (ขนาด 140 x 190 ซม.)

ภาพที่ 54 ผลงานวิทยานิพนธ์ ชรรษชาติ ตมหายใจแห่งจิต 9 (ขนาด 150 x 200 ซม.)

ภาพที่ 55 ผลงานวิทยานิพนธ์ ชรรชชาติ สมทวยใจแห่งจิต 10 (ขนาด 140 x 190 ซม.)

บทที่ 5

บทสรุปการสร้างสรรค

พุทธศาสนามีเป้าหมายเดียวคือ หาวิถีทางที่จะทำให้มนุษย์พ้นทุกข์ และเป้าหมายที่ต้องการคือ แสวงหาความจริงในธรรมชาติเพื่อการพ้นทุกข์ แต่มุมมองของวิทยาศาสตร์มองไปที่เหตุปัจจัยทางกายภาพ ว่าเป็นตัวการทำให้มนุษย์ทุกข์ ในขณะที่พุทธศาสนามองว่า ตัวการที่ทำให้มนุษย์ทุกข์คือปัจจัยทางนามธรรมภายในตัวมนุษย์เอง วิทยาศาสตร์มองว่า สิ่งเร้าประสาทสัมผัสทั้งห้า รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส คือหัวใจสำคัญที่จะทำให้มนุษย์มีความสุข แต่ศาสนาพุทธกลับมองว่า รูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส คือตัวการสำคัญที่ทำให้มนุษย์มีความทุกข์ ทิศทางของการแสวงหาความจริงในธรรมชาติเพื่อการพ้นทุกข์ จึงเน้นหนทางพ้นทุกข์ที่ค้นพบจากกฎของธรรมชาติเพียงข้อเดียวก็คือ ปฏิจสุมุปบาท อิทัปปัจจยตา โดยศึกษาที่ความจริงแท้ของจิตเท่านั้น

วิธีการตัดเวทนา ตัณหา อุปาทาน เพื่อเข้าสู่ความสุขที่แท้จริง สุขอย่างยิ่ง สุขนิรันดร์ มีอยู่หนทางเดียวคือ การตัดโดยใช้สติสัมปชัญญะ ตามหลักของการฝึกในแนวทางสติปัฏฐาน 4 เท่านั้น เมื่อพระพุทธรองค์ทรงค้นพบความจริงแท้แห่งการพ้นทุกข์เช่นนี้ จึงไม่สนใจความจริงของธรรมชาติอื่นๆ ที่เปรียบได้กับใบไม้ทั้งป่า เพราะไม่ได้ช่วยให้พ้นทุกข์แต่อย่างใด¹

หาความสงบไปหาตรงไหน

ความสงบนั้นอยู่ทุ่งหรือ อยู่ภูเขาหรือ

อยู่ในป่าหรืออยู่ที่ไหน ถ้าเรารู้จักความสงบ

เดินไปตามถนนมันก็สงบ นั่งอยู่มันก็สงบ

อยู่ที่ไหนมันก็สงบ ถ้าเรารู้จักความสงบ²

¹ สม สุจิรา, ไอน์สไตน์พบพระพุทธเจ้าเห็น (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, 2550), 48.

² พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), ความสงบอยู่ตรงไหน (อุบลราชธานี : ศูนย์เผยแผ่ธรรมดกธรรม วัดหนองป่าพง, 2547), หน้าปกหลัง

ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะนิพนธ์ หัวข้อ “ธรรมชาติ-ลมหายใจแห่งจิต” (Nature-The Aura of Spirit) ข้าพเจ้านำเสนอผลลัพธ์ทางด้านอารมณ์ความรู้สึก แรงบันดาลใจ จากการสัมผัสรับรู้ถึงภาวะธรรมชาติภายนอกสู่ภาวะธรรมชาติภายในจิตใจ อันมีผลต่อการแสดงออกในผลงานศิลปะ และการทำความเข้าใจในชีวิตของข้าพเจ้าเอง

แนวความคิดและความบันดาลใจของข้าพเจ้าได้บรรลุผลในการถ่ายทอด โดยเปิดเผยถึงประสบการณ์ทางจิตใจ อารมณ์ความรู้สึกและจินตนาการภายในตัวตน ได้สื่อสารออกสู่โลกภายนอกในที่สุด อันจะช่วยให้ข้าพเจ้ามีความพยายามที่จะมุ่งค้นหาแก่นสาระแห่งชีวิต ในอีกลำดับต่อไป

รูปแบบการนำเสนอด้วยแนวทางศิลปะแบบกึ่งนามธรรมนั้น สอดคล้องและเหมาะสมกับเนื้อหา สามารถตอบสนองความรู้สึกที่มีต่อสัมผัสจากธรรมชาติและ การรับรู้ถึงอารมณ์ภายในจิตใจ ซึ่งตรงกับบุคลิกลักษณะส่วนตัวของข้าพเจ้าที่สุด ทั้งในด้านจินตภาพที่จับเอารูปร่างลักษณะทางธรรมชาติบางอย่างมาปรับเปลี่ยนเพื่อให้เข้ากับภาวะอารมณ์ความรู้สึกภายในตนเอง อีกทั้งการใช้เทคนิคเฉพาะตัว ที่สร้างให้ภาพดูราวเลื่อน แลดูเป็นอากาศธาตุ มาใช้ในการแสดงออกซึ่งสามารถเข้ากันได้กับเนื้อหาที่มีความเป็นนามธรรมได้อย่างประสานกลมกลืน

จากเอกสารประกอบผลงานชุดนี้ ได้แสดงให้เห็นขั้นตอนการสร้างสรรค์ผลงาน ตั้งแต่จุดมุ่งหมาย วัตถุประสงค์ ขอบเขตของการสร้างสรรค์ อิทธิพล ทักษะคติในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะ แนวทางและพัฒนาการของแสดงออกในผลงาน ตลอดจนสรุปกระบวนการสร้างสรรค์ผลงานจากประสบการณ์การศึกษาค้นคว้าปฏิบัติงาน ที่สัมพันธ์กับเรื่องที่ข้าพเจ้าต้องการนำเสนอ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงอารมณ์ความรู้สึกภายในจิตใจ อย่างเป็นอยู่คือทั้งสุขหรือทั้งทุกข์ละเล้ากันไป โดยอาศัยสภาวะบรรยากาศภายนอกของธรรมชาติเป็นสิ่งปลอบประโลมต่อจิตใจภายใน ให้เข้าถึงความสงบเยียบ ละเอียดย่อน ผ่อนคลาย ปล่อยวาง ซึ่งสามารถนำไปเกิดสติ สมาธิและปัญญาตามแนวทางแห่งพุทธภาวะได้มากขึ้น อีกทั้งหวังว่าการถ่ายทอดอารมณ์ความรู้สึกผ่านผลงานศิลปะชุดนี้ จะเป็นประโยชน์แก่ทุกท่านที่กำลังค้นหาที่พำนักแห่งจิตใจให้เกิดความสดชื่น เพื่อฟื้นฟูให้ลมหายใจดำรงชีวิตอยู่กับคุณค่าของความงดงามและสงบสุขที่แท้จริงในตนเอง

บรรณานุกรม

กัจจกร สุนพงษ์ศรี. ศิลปะสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2528.

กฤษณมูรติ. เธอคือโลก. แปลโดย เนตรดาว แพทย์กุล. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2543.

ชลูด นิ่มเสมอ. องค์ประกอบของศิลปะ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2538.

ดิช นัท ฮันท์. เธอคือसानติ. แปลโดย สันติสุข โสภณศิริ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2540.

พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท). ธรรมะ กับ ธรรมชาติ. อุบลราชธานี : ศูนย์เผยแผ่ธรรมะวัดหนองป่าพง, 2542.

พุทธทาสภิกขุ. สูตรเว่ยหล่าง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, 2530.

สม สุจิรา. ไอน์สไตน์พบพระพุทธเจ้าเห็น. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2550.

อิทธิพล ตั้งโฉลก. แนวทางการสอนและสร้างสรรค์กิจกรรมชั้นสูง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2550.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล นางสาวชนาทิพย์ ธรรมจิตต์โชติ
เกิด วันที่ 19 เมษายน พ.ศ. 2520
ที่อยู่ 127/125 หมู่บ้านสามเสนในเดิมน ถนนตึกแดง เขตบางซื่อ กรุงเทพฯ 10800

ประวัติการศึกษา

- พ.ศ. 2539 - วิทยาลัยอาชีวศึกษาเสาวภา
พ.ศ. 2543 - คณะจิตรศิลป์สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลวิทยาเขตเพาะช่าง
พ.ศ. 2545 - สำเร็จการศึกษาระดับศิลปบัณฑิต สาขาจิตรกรรม
มหาวิทยาลัยราชภัฏรัตน โกสินทร์วิทยาลัยเพาะช่าง
พ.ศ. 2548 - ศึกษาต่อระดับศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2551 - สำเร็จการศึกษาศิลปะมหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตรกรรม บัณฑิตวิทยาลัย
คณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

ประวัติการแสดงผลงาน

- พ.ศ. 2551 - “การสัมมนาเชิงปฏิบัติงานนานาชาติ ครั้งที่ 3” ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
ธัญบุรีวิทยาเขตคลองหก
- ร่วมแสดงผลงาน โครงการนิทรรศการศิลปกรรม “Art Camp ครั้งที่ 6”
โดย กองทุนส่งเสริมการศึกษาศิลปะสร้างสรรค์ศิลปะ
มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
- แสดงผลงานจิตรกรรมกลุ่ม “มนุษย์...ธรรม” ณ หอศิลป์เพาะช่าง กรุงเทพฯ
พ.ศ. 2550 - ร่วมแสดงผลงาน โครงการนิทรรศการศิลปกรรม “Art Camp ครั้งที่ 5”
โดย กองทุนส่งเสริมการศึกษาศิลปะสร้างสรรค์ศิลปะ
มูลนิธิรัฐบุรุษ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์
พ.ศ. 2549 - แสดงผลงานศิลปกรรมโครงการ “The Way to Art” ของนักศึกษาปริญญา
มหาบัณฑิตคณะจิตรกรรมประติมากรรมและภาพพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2548 - ร่วมแสดงผลงานนิทรรศการศิลปกรรม “นำสิ่งที่ดีสู่ชีวิต” ครั้งที่ 17
ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์เจ้าฟ้าฯ
พ.ศ. 2547 - ร่วมแสดงผลงาน นิทรรศการจิตรกรรมร่วมสมัยนานาชาติ ครั้งที่ 6
ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์เจ้าฟ้าฯ
พ.ศ. 2545 - แสดงผลงานนิทรรศการศิลปะกลุ่ม “บรรเจิด 2” ณ บ้านบางกอกแกลเลอรี